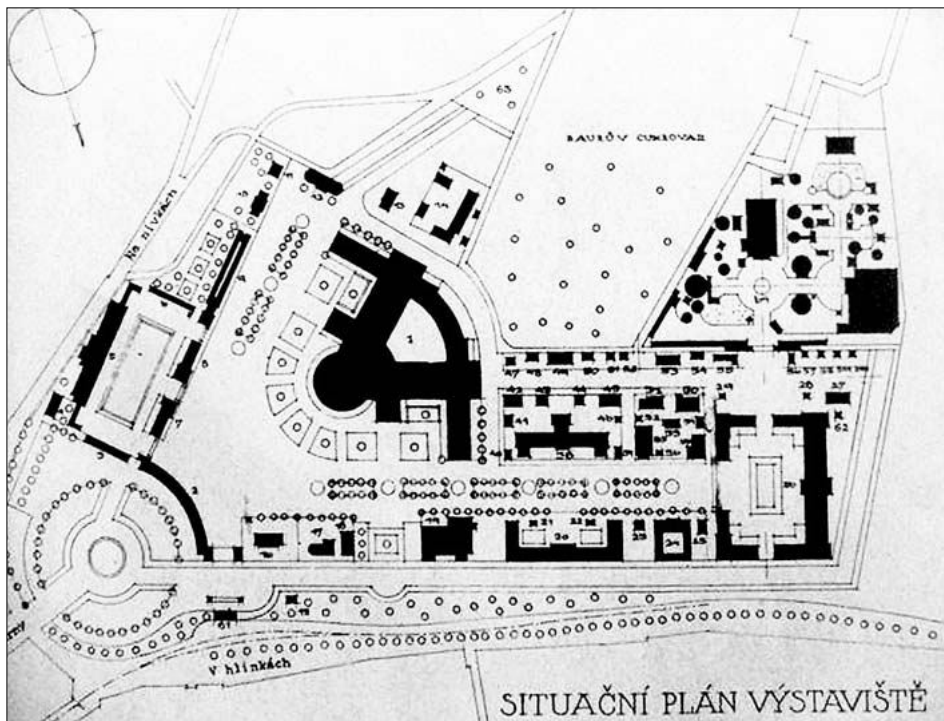

BÝVALÁ KINO-KAVÁRNA V AREÁLU BRNĚNSKÉHO VÝSTAVIŠTĚ

JIŘÍ BLÁHA – JANA STARÁ

Město Brno díky své výhodné poloze na křižovatce obchodních cest lákalo kupce z celé Evropy na proslulé výroční trhy již od středověku. Jeho roli regionálně, ale i mezinárodně významného centra posílilo založení brněnského biskupství v roce 1777. Pro město to byl současně další významný impuls k oživení obchodu a průmyslové výroby. Dobrou dynamického rozvoje evropského obchodu byla především poslední čtvrtina 19. století. První pokusy o vybudování stálého výstaviště, přizpůsobeného modernímu charakteru obchodu spojeného s výstavnictvím a vybaveného plochami pro kulturní aktivity se proto datují už do přelomu 19. a 20. století. Před první světovou válkou se však tyto záměry nepodařilo dovést k realizaci. Situace se změnila až za nové Československé republiky. Počátkem dvacátých let zakoupil Moravský zemský výbor v Pisárecké kotlině rozsáhlé území o rozloze téměř 60 ha¹⁾ a v listopadu 1923 vypsál ideovou soutěž na urbanistické řešení zástavby zemského výstaviště a na jeho ústřední pavilon. Z jednatřiceti předložených prací ocenila soutěžní porota jako nejvhodnější k realizaci návrh pražského architekta Josefa Kalouse.

V listopadu 1927 byla z původních *Brněnských výstavních trhů* ustavena *Výstavní akciová společnost v Brně* s akciovým kapitálem 6 miliónů korun. Zahajovací akcí měla být jubilejní vý-

Obr. 1: Emil Králík, situační plán brněnského výstaviště z roku 1928 (archiv BVV, Stavební plány – detaily 1928, kart. Pasport SO 10/2).

Obr. 2: Foto-Stoklas Brno 1928, celkový pohled na brněnské výstaviště od jihozápadu (AMB, U5, sign. XIII b 70).

1) Místo bylo známé pod názvem Baueroва rampa, brněnský právník a podnikatel Viktor Bauer zde vlastnil cukrovar a pole.

Obr. 3: Foto–Stoklas Brno 1928, detail čerstvě dokončeného objektu kino-kavárny na výřezu z celkového pohledu na výstaviště (AMB, U5, sign. XIII b 70).

Obr. 4: Brno – Pisárky, čp. 405, rozestavěná kino-kavárna ještě před rozhodnutím o doplnění vysokého provaziště a přístavby v západní části, patrně jaro 1928 (archiv BVV, sbírka fotografií).

stava v roce desátého výročí republiky. Výstaviště, založené na vítězném soutěžním návrhu, který byl k realizaci upraven brněnským prof. arch. Emilem Králíkem a správcem výstavby ing. dr. Jaroslavem Valentou, doplnili svými realizacemi další význační architekti (např. Bohumír Čermák – pavilón G, Bohuslav Fuchs – pavilón Brno, Vlastislav Chroust – pavilón Morava, Josef Gočár – pavilón výtvarných umění, a dále Pavel Janák, Jiří Kroha a další).

ZADÁNÍ

Jedním z objektů vybudovaných hned v první vlně výstavby v letech 1927–1928 u příležitosti *Výstavy soudobé kultury v Československu*²⁾ byla stavba kino-kavárny³⁾ situ-

2) Podobným počinem byla v roce 1927 například na obytné stavby zaměřená výstava „Die Wohnung“ ve Stuttgartu – Weissenhofu, nebo divadelní výstava „Deutsche Theater-Ausstellung“ v Magdeburku. Ve všech případech vznikly na místě konání výstav trvalé stavby soudobého architektonického výrazu, které i nadále sloužily buď obytným nebo rozmanitým veřejným účelům.

3) V textu se až na výjimky držíme původního označení „kino-kavárna“, které podle našeho názoru výborně vystihuje funkční svébytnost a sou-

ovaná při severním okraji výstavního areálu. Budova náleží k předním stavbám raného funkcionalismu, stylu, díky němuž tehdejší Československo získalo na poli architektury mezinárodní ohlas. Plány na stavbu kino-kavárny vypracoval významný brněnský architekt meziválečného období a současně profesor architektonického a ornamentálního kreslení na brněnské technice Emil Králík (1880 až 1946). Ten je vedle již zmíněné finální úpravy zastavovacího plánu zemského výstaviště také autorem vstupního pavilónu s branou. V architektuře brněnského výstaviště mu tak patří přední místo.

V době práce na projektech pro zemské výstaviště patřil profesor Králík již ke starší genera-

ci architektů, kteří tvořili v soudobém funkcionalistickém duchu.⁴⁾ Podobně jako u dalších jeho vrstevníků, např. Antonína Engela, Josefa Gočára, Josefa Chochola nebo Pavla Janáka, tedy vesměs žáků Otto Wagnera, byly jeho první práce díly klasicizující moderny, resp. geometrické secese. Mezi nejznámější realizované stavby patří dvě vily pro prostějovské průmyslníky Františka a Josefa Kovaříka postavené v duchu wagneriánské moderny.⁵⁾

Návrhy Emila Králíka na stavby srovnatelné funkce, především divadla nebo divadelní sály, se datují už do roku 1907, tedy do začátku jeho pobytu v Brně. Z této doby pochází náčrt na nové české divadlo v Brně – Lužánkách.⁶⁾ Ve spolupráci s architektem Janem Kříženeckým projektuje návrh secesního exteriéru pro divadlo v Mladé Boleslavi. Interiér divadla je ještě v módním novobaročném střihu vídeňské architektonické kanceláře Fellner a Helmer. Mladoboleslavské divadlo bylo otevřeno v říjnu roku 1909. O rok později Emil Králík vypracoval také soutěžní návrh pro budovu Národního divadla v Brně na Žerotínově náměstí.

PROJEKT

Brněnská Výstavní akciová společnost, v níž měly zastoupení také Československý stát, země Morava, město Brno apod., navázala na tradici kinematografických představení, jež byly v rámci výstavních programů pořádány už od roku 1923. Žádost o kinematografickou licenci povolující promítání v průběhu jubilejní výstavy podala Výstavní ak-

časné provázanost obou subjektů (pozn. autoři).

4) Vystudoval architekturu na české technice v Praze u prof. J. Schulze, poté byl asistentem prof. J. Kouly na ústavu architektonického a ornamentálního kreslení. Od r. 1905 pracoval v ateliéru O. Polívky a A. Balšánka. Roku 1907 se odstěhoval do Brna kde v letech 1907–10 učil na průmyslové škole stavební. V letech 1910–20 pracoval v Brně jako samostatný architekt.

5) *Martin Kašpar*, Uměleckohistorický průzkum dvou rodinných domů architekta Emila Králíka v Prostějově, bakalářská diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2008.

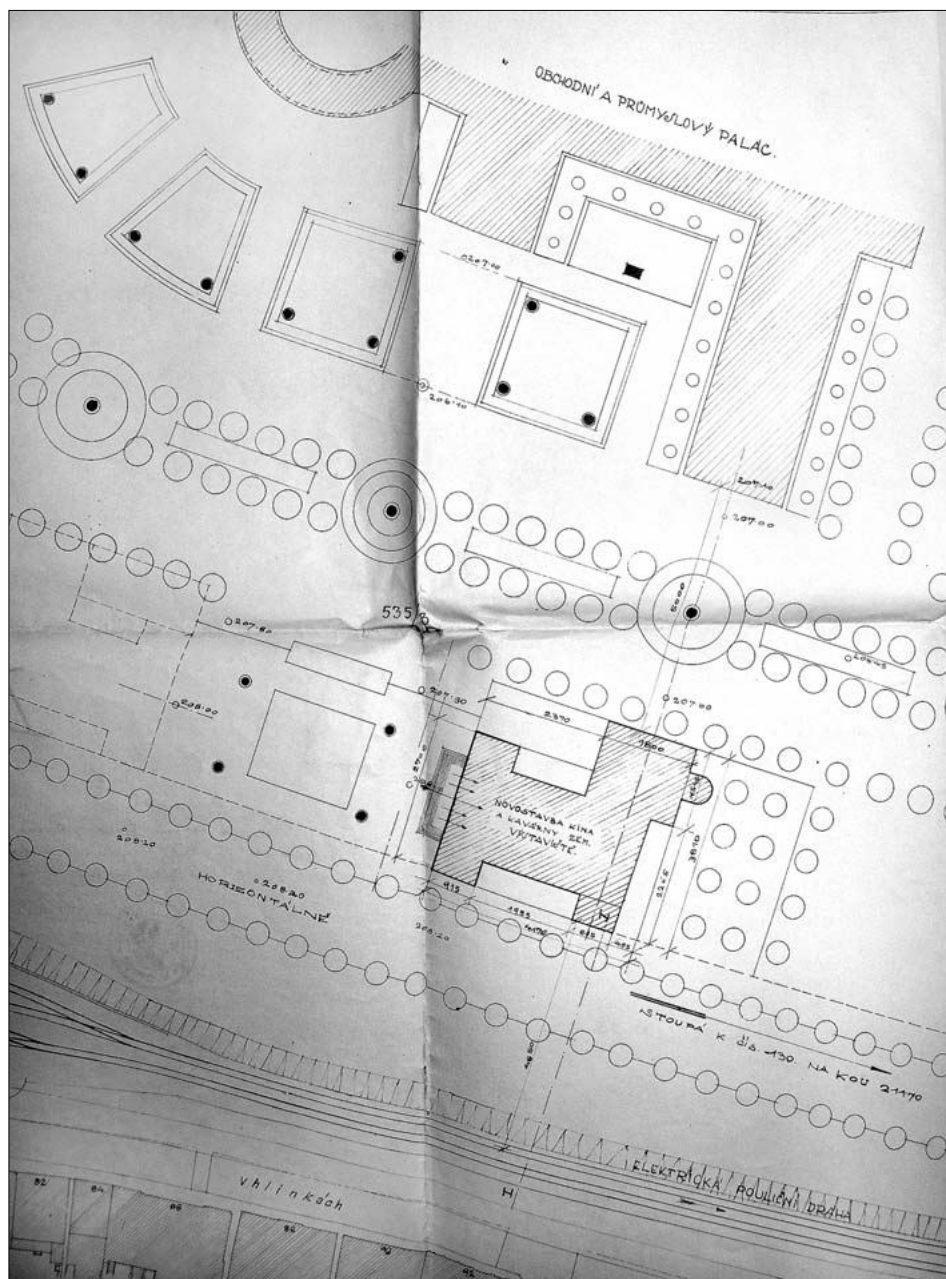
6) *Martin Reissner*, Králíkovy domy zdobí desítky měst. *Zemské noviny*, květen 2001, s. 12.

ciová společnost již 8. srpna 1927. Hlavním důvodem žádosti bylo „předvádění vědeckých filmů“ na plánované výstavě souboré kultury. To bylo chápáno jako naprostá „nezbytnost k předvedení ukázek vývoje domácí kultury.“ Pro tento účel měla být postavena „zvláštní kinematografická budova“, v níž by se po čas výstavy filmy promítaly. Kvůli vysokým finančním nákladům spojeným se stavbou kina měly být v kině za „poměrně nízké vstupné“ „ku zvýšení kulturní úrovně lidových mas“ předváděny také „výchovné filmy.“⁷⁾ Plány na budovu kina byly k žádosti přiloženy. S největší pravděpodobností se jednalo o nejstarší dochovaný a nedatovaný soubor plánů nadepsaný „Návrh na stavbu kina zemského výstaviště v Brně“ signovaný Emilem Králíkem.⁸⁾ Některé z plánových listů nenesou Králíkovu signaturu, ale jsou opatřené razítkem „Architekti a stavitelé Bedř. Koráb a Jar. Železný, Brno, Silniční 35.“

Autentický podpis „Prof. Emil Králík“ se v tomto souboru objevuje na příčných řezech sálem a kavárnou, samotné jméno „Emil Králík“ je ještě na příčném řezu vestibulem. Příčné řezy a podélný řez jsou vykresleny v podrobném měřítku 1 : 50, půdorysy a boční jižní pohled 1 : 100. Jde o první variantu, dnes bychom řekli architektonickou studii, která se od výsledného projektu liší především pohledovým uplatněním cihlových výplní v horní části tělesa sálu (včetně rozvržení okenních otvorů) a také v jihozápadní části s kavárnou. Odlišnou podobu od později realizovaného stavu mají i konstrukce reklamních nosičů nad střechou kavárny.

Ve stejný den, tj. 8. srpna 1927, zaslala výstavní společnost brněnské městské radě žádost o stavební povolení na „kino-divadlo spojené s kavárnou.“ Nejstarší dochované datované plány přitom nesou datum 12. srpna 1927. Jde o další ucelenou složku nazvanou „Stavba kina zemského výstaviště“ Na části výkresů je opět vlastnoruční podpis Emila Králíka.

Obsahem jsou půdorysy, řezy a pohledy v měřítku 1 : 50. Do složky zřejmě patří i detailní výkresy obou hlavních

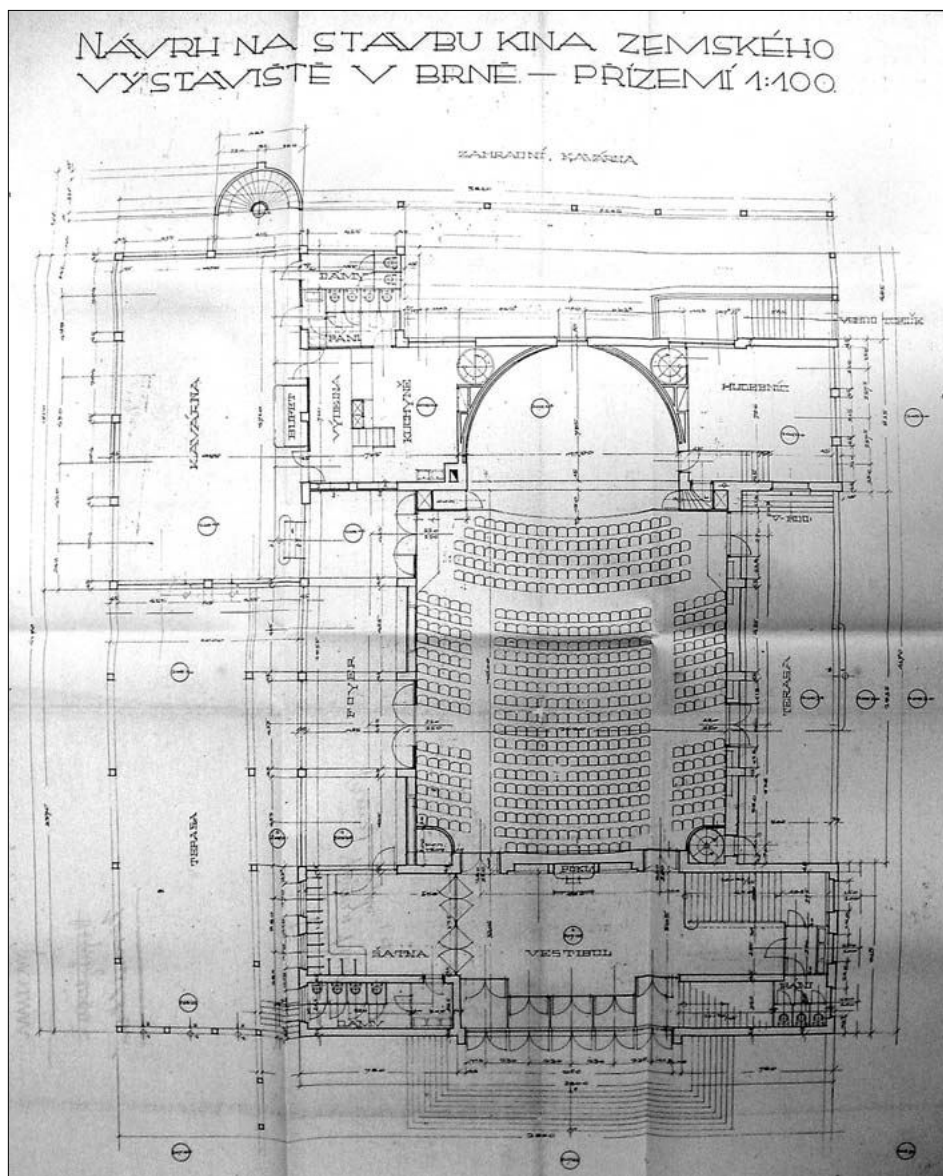
Obr. 5: Emil Králík, návrh na stavbu kina zemského výstaviště v Brně z roku 1927, situace stavby ještě bez prodloužení budovy v západní části – podobně jako u obr. 1 je převrácena orientace vůči světovým stranám, tedy jih je nahoře (archiv BVV, Stavební plány 1927–1928, kart. Pasport SO 10/1).

schodišť v měřítku 1 : 20.⁹⁾ Z projektu je zřejmý hlavní konstrukční systém – skelet s železobetonovými sloupy na základových patkách. Monolitické jsou i střešní nosníky s výjimkou zastřešení částečně otevřené terasy a kvadratického nástavce reklamního nosiče, kde je navržena dřevěná trámová konstrukce. Celkové hmotové řešení stavby ještě nepočítá s vysokým provazištěm nad jevištěm. Válcovitý střešní nástavec sloužící pro odvětrání sálu je proto situován přibližně nad středem hlediště. Plány jsou podrobně kótované, naznačeno je i provedení detailů, např. výplní otvorů.

7) Archiv města Brna (AMB), B 1/12 MěNV, odbor vn. věcí – spolkové oddělení (1914) 1950–1955, inv. č. 55, krab. 20, sign. 37.

8) Archiv BVV Veletrhy Brno (ABVV), Stavební plány 1927–1928, kart. Pasport SO 10/1.

9) Výkresy jsou číslovány – většinou v pravém horním rohu. Základní sadu tvoří zřejmě archy 1–12, později se k nim přidávají další průběžné číslování listy s výkresy detailů, a to až cca do dubna 1928, kdy se objevuje další složka označená „Přístavba kina zemského výstaviště“ (viz dále).

Obr. 6: Emil Králík, návrh na stavbu kina zemského výstaviště v Brně z roku 1927, půdorys přízemí – první varianta stavby, později pozměněná (archiv BVV, Stavební plány 1927–1928, kart. Pasport SO 10/1).

Komisionální jednání o stavbě objektu proběhlo 1. září 1927. Podle zápisu v protokolu z komisionálního jednání z 1. září 1927 měla novostavba kina s kavárnou vypadat následovně: „Popis kina: provozovací místnosti kina nalézají se v pravé části celého objektu, kdežto kavárenské místnosti s otevřenou terasou jsou navrženy v levé části celého objektu. Přístup jest ze strany od města do sálu kina jako hlavní, kdežto o vstup do kavárny jest postaráno protější boční stranou. Celý objekt jest navržen v konstrukci železobetonové s vyzděnými výplněmi. Krytbu tvoří železobetonový strop s příslušnou krytinou. Příslušnosti kina tvoří vstupní vestibul, přístupný přímo z hlavního vchodu. Na levé straně vestibulu jest projektována šatna se záchody pro dámy, na pravé straně záchody pro pány a schodiště vedoucí na galerii v šířce ramen 2,5 m s rovnými rameny. Z vestibulu vedou dva vchody do hlavního hlediště, jehož protější stranu tvoří jeviště. Jeviště slouží jednak na zavěšení promítacího plátna, jednak ku pořádání koncertů. Po pravé straně jeviště jest vedlejší místnost pro účastníky uměleckých produkcí s přímým vchodem z volného prostranství a s menšími vchody do orchest-

ru před jevištěm. Hlavní sál má kromě dvou vstupních dveří o rozměrech 1,8 m na 2,5 m čtyři východy o rozměrech 2,2 m na 2,5 m a to na pravé straně do volného prostranství, na levé straně do uzavřeného foyeru k terase kavárny. Foyer tento sloužití bude jako hlavní východ vedle hlavního vchodu, při čemž se podotýká, že šířka tohoto východu bude obnášeti 4,55 m s příbráním části kavárenské terasy. Proti východu po levé straně poblíže jeviště jest navržen spojovací průchod do kavárenské místnosti. Světlé rozměry hlavního sálu budou 16 × 19 m a jest zamýšleno v něm umístiti 501 sklápěcích sedadel a to ve třech blocích: jednom středním a dvou postranních s nutnými chodbami příčnými mezi bočními plochy, aby přístup k východům byl volný.

Kromě přízemí bude též v 1. poschodí foyer přístupný samostatným schodištěm, jak dříve již zmíněno z vestibulu přízemí. Po levé straně foyeru jsou uspořádány záchody pro pány a šatna, po levé straně skupina záchodů pro dámy. Z foyeru bude přístupna galerie dvěma dveřmi o rozměrech 1,8 × 2,5 m. Nosná konstrukce galerie bude rovněž železobetonová a na volné straně galerie jest navrženo zábradlí o výšce 0,9 m. Vzhledem ku šířce schodů vedoucích na galerii per 2,5 m bude možno postavit na nejvýše 250 sedadel sklápě-

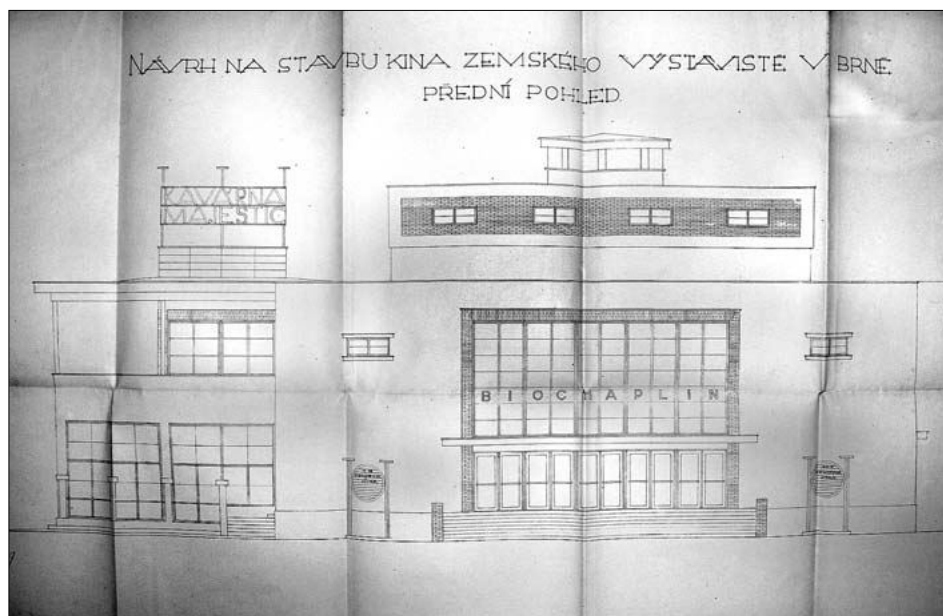
cích, včetně sedadel lůžových /70/. Podotýká se, že navržené seřazení sedadel neodpovídá min. nař. ze dne 18. září 1912 č. 191 ř. z., ježto chodba mezi I. řadou sedadel a lůžemi nemá šířky 1,2 m. Dále jsou projektovány podélné chodby stupňovitě, což rovněž odporuje platným předpisům.

Další příslušenství kina tvoří operační komora, navržená s vlastním přístupem z pravé podélné strany. Komora tato jest 2 m široká, 16 m dlouhá a 2,5 m vysoká a úplně stavebně oddělena vůči hledišti. O přímé osvětlení a ventilaci bude možno postarat se zřízením okna v hlavní stěně nad terasou horního foyeru.

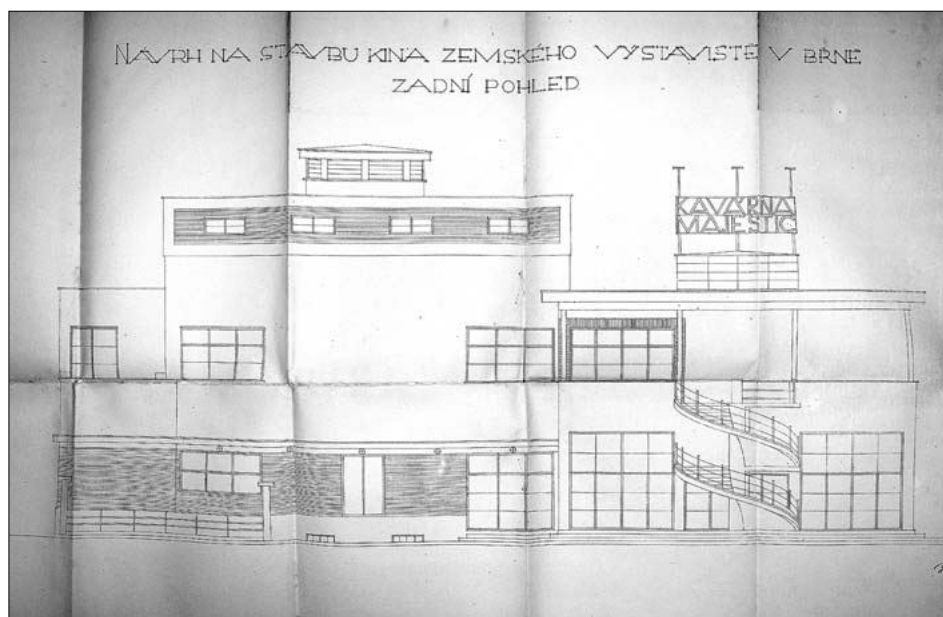
Provozovací místnosti kina budou vytápěny ústředním topením, uspořádaným v samostatné místnosti pod jevištěm, jež bude samostatně přístupna vlastními schody z pravé podélné strany. Vytápění sálu bude se dít ohříváním vzduchem. Podotýká se, že případné radiátory budou umístěny ve výklencích po obou podélných stěnách hlediště, takže bude možno celý prostor hlediště využít k umístění sedadel.

Větrání dít se bude umělými ventilátory, vháněním přehřátého čerstvého vzduchu do provozovacích místností za

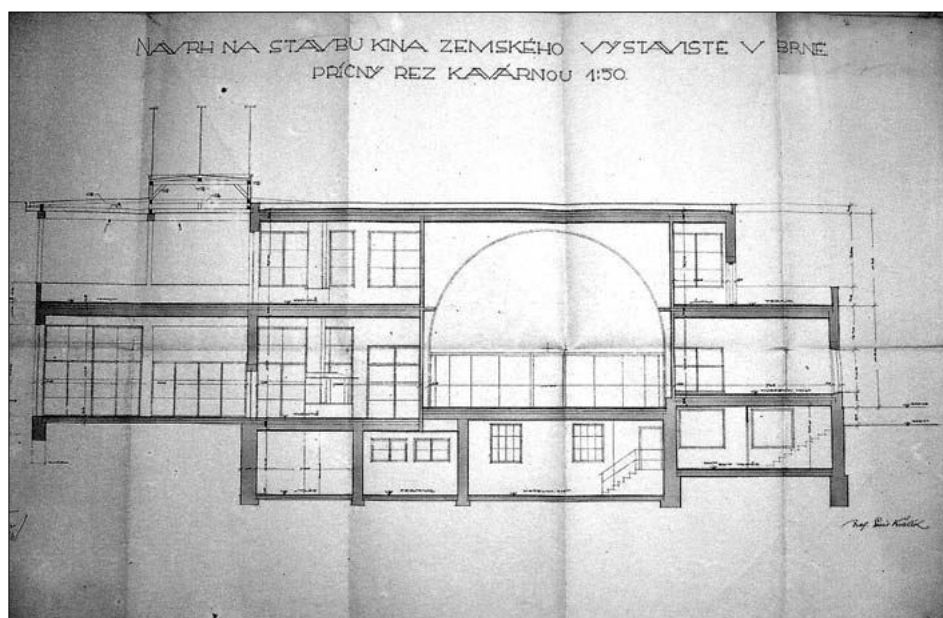
Obr. 7: Emil Králík, návrh na stavbu kina na zemského výstaviště v Brně z roku 1927, čelní pohled – první varianta stavby, později pozměněná (archiv BVV, Stavební plány 1927–1928, kart. Pasport SO 10/1).

Obr. 8: Emil Králík, návrh na stavbu kina na zemského výstaviště v Brně z roku 1927, zadní pohled – první varianta stavby, později pozměněná (archiv BVV, Stavební plány 1927–1928, kart. Pasport SO 10/1).

Obr. 9: Emil Králík, návrh na stavbu kina na zemského výstaviště v Brně z roku 1927, příčný řez kavárnou – první varianta stavby, později pozměněná (archiv BVV, Stavební plány 1927–1928, kart. Pasport SO 10/1).

Obr. 10: Brno – Pisárky, čp. 405, pohled na čerstvě dokončenou kino-kavárnu od jihovýchodu, asi 1928 – ještě před osazením vnějších svítidel (soukromá sbírka, kopie MMB, archiv architektury).

Obr. 11: Brno – Pisárky, čp. 405, pohled od jihozápadu na kavárnu za plného provozu, 30. léta 20. století (soukromá sbírka, kopie MMB, archiv architektury).

současného odsávání zkaženého vzduchu exhaustory.

Hlavní i nouzové osvětlení bude elektrické, každé samo pro sebe uspořádané.

Pod síní pro hudebníky navržen jest malý byt pro topiče, pozůstávající z jednoho pokoje, jedné kuchyně, spížirny a záchodu, jenž jest přístupný po zmíněných schodech, vedoucích k ústřednímu topení. Byt tento jest úplně stavebně oddělen od provozovacích místností, jak kina, tak i kavárny.

Popis kavárny: Na levé straně objektu jsou navrženy kavárenské místnosti a to stavebně úplně odděleny od provozovacích místností kina, až na zmíněný spojovací vchod z foyeru kina v přízemí kavárny. Kavárenské místnosti sestávají v přízemí z hlavní kavárenské místnosti o rozměrech 17,1 krát 9,55 m a výšce 4,75 m, dále z otevřené terasy, kuchyně a příslušných záchodů dle pohlaví oddělených, uspořádaných za zmíněnou kuchyní. Tyto místnosti v přízemí jsou

točitým půlkruhovým schodištěm spojeny s krytou kavárenskou místností v I. patře, spojenou opětně s terasou, jež jest otevřená. Na konci této terasy jsou opěrně uspořádány záchody pro pány a dámy. Dále jest navržena kuchyně s místností pro personál.

I konstrukce veškerých kavárenských místností jest projektována jako železobetonová se zděnými výplněmi. Střecha nad terasou I. patra jest pak dřevěná s příslušnou krytinou.

Ventilace kavárenských místností bude přirozeným způsobem. Jinak tyto místnosti jsou dle navržených rozměrů vzdušné, světlé a ku provozu kavárenské koncese způsobilé.¹⁰⁾

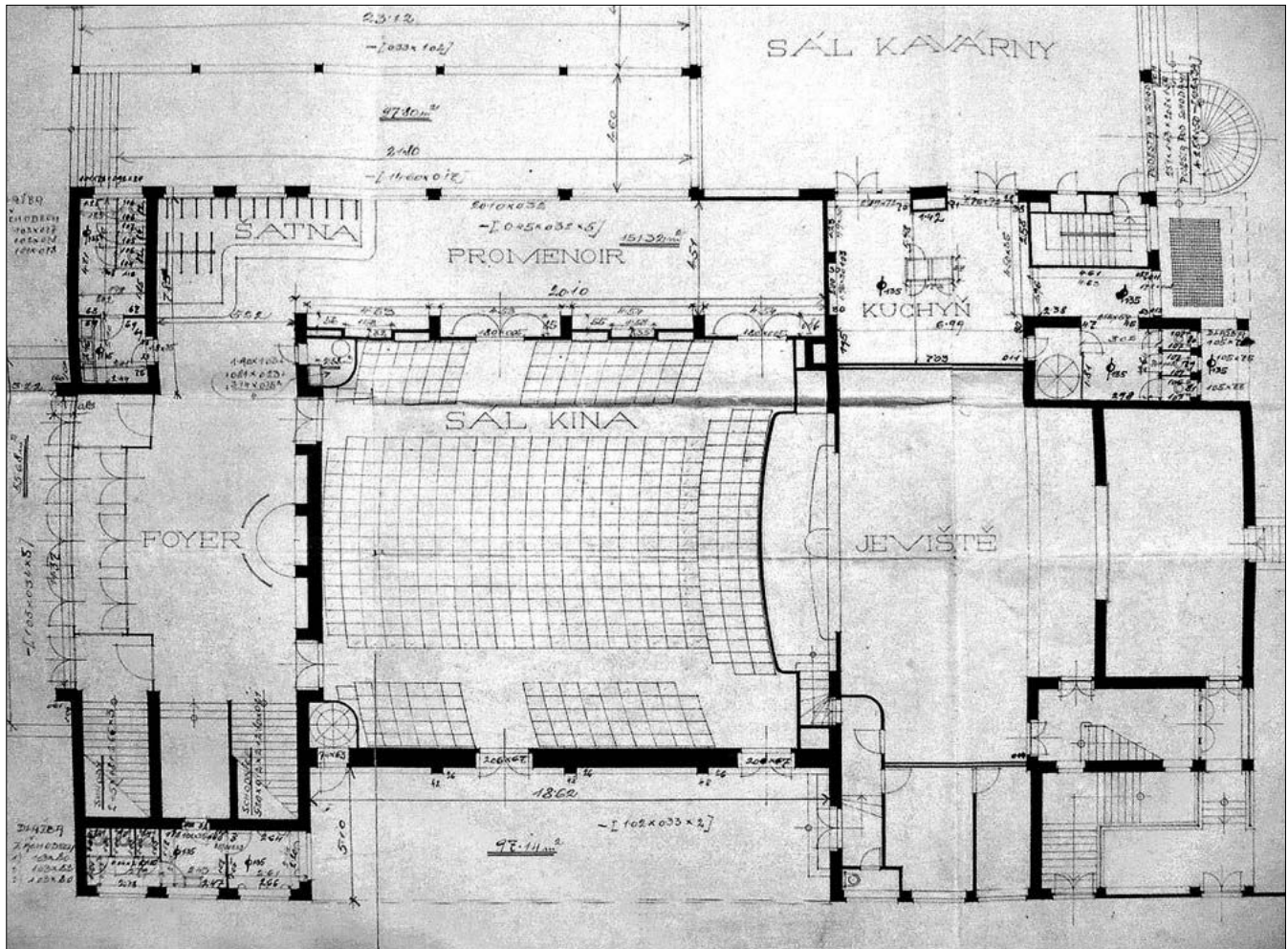
K udělení stavebního povolení na vybudování kino-kavárny v takovéto podobě nebyly vzneseny žádné zásadní námítky. Měly však být dodrženy následující podmínky: 1. „Za solidnost a důkladnost stavby a všech nosných konstrukcí bez jakéhokoliv omezení až do doby kolaudace“ měl ručit „zodpovědný stavbyvedoucí.“ 2. Provozovací místnosti kina musely být „úplně stavebně odděleny od provozovacích místností kavárenských“, a proto „kavárenská terasa a část přiléhající vlastní kavárny v přízemí“ měla být od foyeru kina v přízemí stavebně oddělena. 3. „Podélné dvě chodby na galerii, jakož i chodba mezi lóžemi a první řadou sedadel“ měly dosahovat šíře nejméně 1,2 m a podélné chodby měly být místo stupňovitě upraveny „rampovitě s největším přípustným sklonem 1 : 5“.

4. Kvůli přímému osvětlení a ventilaci komory operátora měla být prolomena okna v hlavní průčelní stěně, vedoucí na terasu nad horním foyerem. A konečně 5. „Při provádění železobetonových nosných konstrukcí“ měly být dodrženy veškeré příslušné předpisy.¹¹⁾

To však zdaleka nebyly všechny podmínky, které si stavební úřad kladl. Mezi další neopominutelné body, které měly být při stavbě dodrženy, patřil maximální přípustný počet sklápěcích sedadel v přízemí (501) i na galerii (250, z toho 70 lóžových), který nesměl být „za žádných okolností překročen.“ Další body byly veskrze bezpečnostního protipožárního charakteru, např. dveře východů z hlediště a z galerie musely být otevíravé směrem ven, nesměly mít žádná

10) AMB, B 1/12 MěNV, odbor vn. věcí – spolkové oddělení (1914) 1950–1955, inv. č. 55, krab. 20, sign. 37.

11) Tamtéž.

Obr. 12: Emil Králík, kino zemského výstaviště v Brně, výsledná podoba z roku 1928, půdorys přízemí, výkres se specifikací keramických podlah (archív BVV, Stavební plány – detaily 1928, kart. Pasport SO 10/2).

pevná křídla, ani dveřní zástrčku, a v části u klik, z vnitřní strany hlediště, musely být natřeny „bílou lakovou barvou.“ V žádné obecnosti přístupné místnosti nesměly být záclony nebo snadno hořlavé dekorace. Sedadla musela být upevněna tak, aby s nimi nebylo možno posunovat. Umělé osvětlení muselo být elektrické a jeho instalace provedena podle norem Svazu čs. elektrotechniků v Praze. Veškeré místnosti i prostranství před budovou měly být po skončení představení „řádně osvětleny“. Kromě toho muselo být ve všech divákům přístupných prostorech instalováno také na hlavním osvětlení zcela nezávislé nouzové osvětlení, které ovšem nemuselo nutně být elektrické. Toto nouzové světlo mělo být umístěno v červených lucerničkách. Další podmínky se týkaly větrání, rozmístění dostatečného počtu hasicích přístrojů, „přiměřeného počtu záchodů... řádně větraných“ atd.

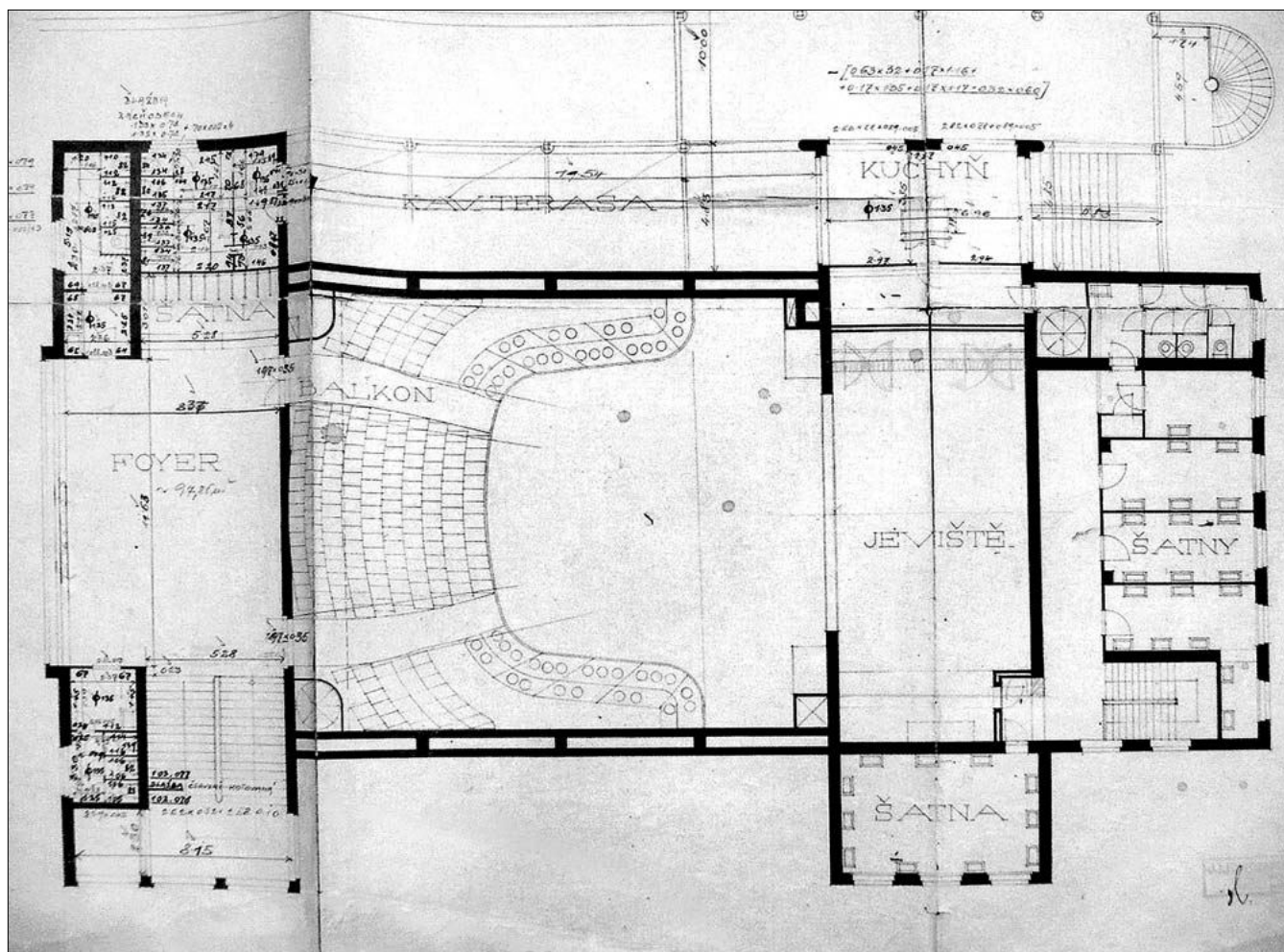
STAVBA

Kdy přesně byly zahájeny stavební práce, nevíme. Pravděpodobně však v průběhu měsíce září roku 1927, neboť 1. září 1927 proběhlo komisionální jednání o udělení stavebního povolení. Pokud bychom měli posoudit míru autentičnosti objektu vzhledem k původní plánové dokumentaci, realizoval se podle ní vstupní vestibul se severním trojramenným schodištěm do foyer v patře, šatnou v jižní

části a sociálním zařízením, dále hlediště kinosálu s balkonem a promítárnou, přízemní foyer přiléhající k sálu z jižní strany a konečně dvoupodlažní kavárna s otevřeným půlválcovým schodištěm připojeným na západní straně. Kromě kavárny se většina zmíněných prostor zachovala do dnešních dnů v téměř intaktním stavu.

V roce 1928 (20. března) zažádala správní rada výstavní společnosti moravskou Zemskou politickou správu o trvalé udělení kinematografické licence, minimálně však alespoň na dva roky. Důvodem byly velké finanční náklady spojené se stavbou a jejich nesnadná návratnost. Navíc podle správní rady šlo o jediný objekt, který mohl být využíván také mimo dobu výstav. Součástí tohoto dopisu byl stručný rozpočet, z něhož si lze učinit představu o finanční náročnosti celé akce. Novostavba kina s kavárnou včetně zařízení stála celkem 3 623.892,67 Kč (náklady na stavbu celého výstaviště činily zhruba 37 miliónů Kč). Největší položku v rozpočtu tvořily „zednické a nádenické práce“, které se vyšplhaly na téměř 1 mil. Kč. Následovaly betonářské práce (630 241,86 Kč), truhlářské práce (244 547 Kč), dodávka a montáž ústředního topení, dlažby a další. Pozoruhodné je, že čtvrtou nejnákladnější položku v rozpočtu tvořila dodnes na mnoha místech velmi dobře zachovaná „osvětlovací tělesa“.¹²⁾

12) Tamtéž.

Obr. 13: Emil Králík, kino zemského výstaviště v Brně, výsledná podoba z roku 1928, půdorys patra, výkres se specifikací keramických podlah (archiv BVV, Stavební plány – detaily 1928, kart. Pasport SO 10/2).

Ve druhé polovině roku 1928 postupně vznikaly podrobné výkresy pro zhotovení železobetonových konstrukcí (armovací a šalovací plány). Vedle *Moravské betonářské a stavební společnosti s r. o. Brno* se zde objevuje i razítko „Podnikatelství staveb Ferrobeton, spol. s r. o. Brno, Veselá 7–9“ a „Inženýři a stavitelé Valentin Beneš a spol. Podnikatelství staveb Brno - Zelný trh 1–II“. U signovaných plánů je odpovědným projektantem ing. Franz Hromčík.¹³⁾

Z výkresů stavebních detailů se dozvídáme jména dalších subdodavatelů. Železná spirálová schodiště dodali „Doležal a Těhník, továrna na železné zboží a konstrukce Prostějov“, pod plány jídelních výtahů a nákladního výtahu na filmy je podepsána „Speciální strojnická továrna výtahů a těžních zařízení Edvarda Schlegla, nást. Edvard Beck“. Podrobné výkresy klempířských detailů zhotovil „Methoděj Fanta, klempířství, Brno – Židenice, Hálkova 19“ a z kopií půdorysných výkresů doplněných výměrami podlahových ploch zjišťujeme dodavatele dlažeb a parket, kterými jsou „J. Lichtenstern a spol., staviva, Brno“ a „Haas & Žáček, parní pila, parketárna a truhlárna, akc. spol. Brno, Komárovské nábřeží 12“.¹⁴⁾

ZMĚNY PŘED DOKONČENÍM

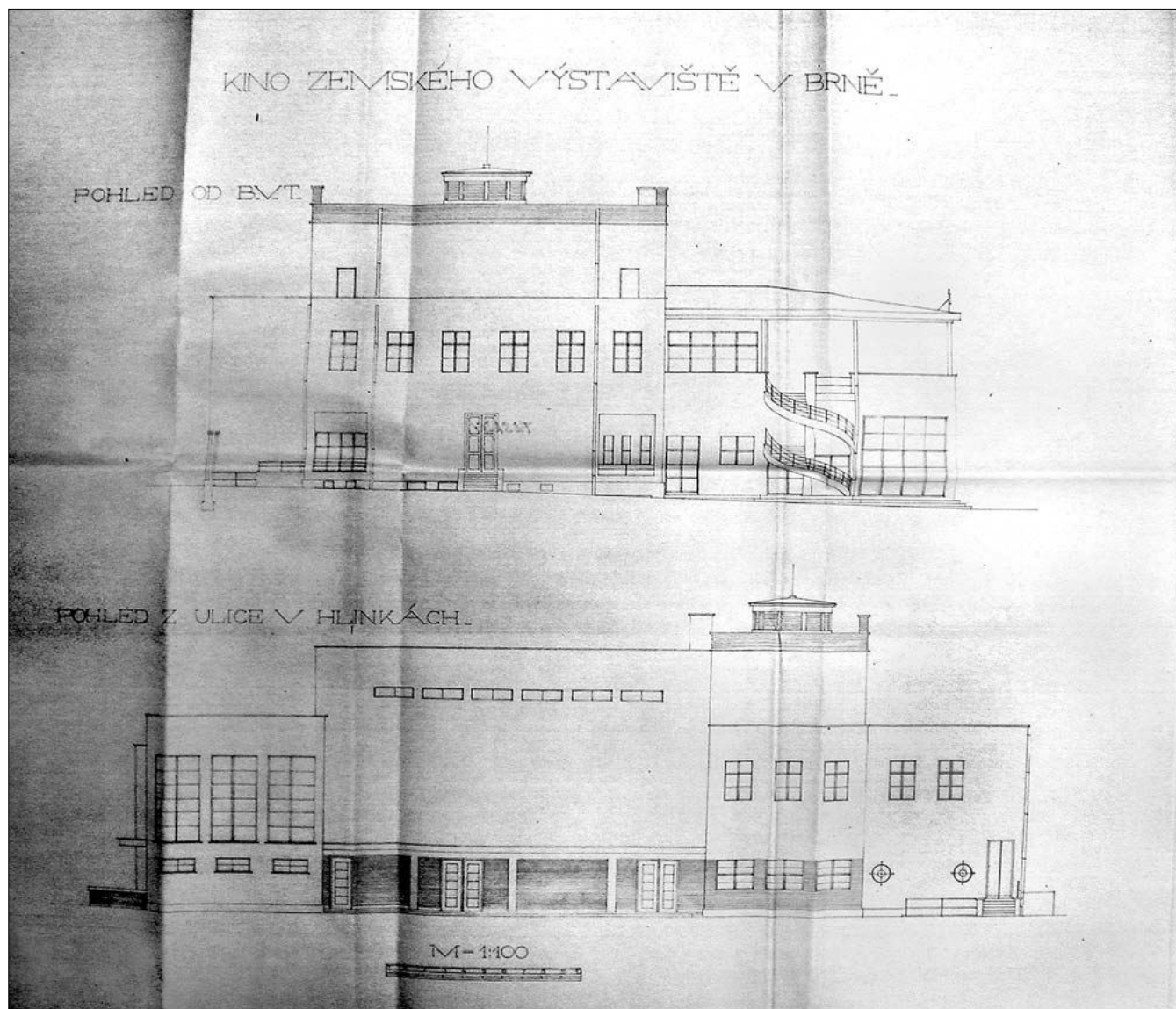
29. dubna 1928 se výkonný výbor Brněnské výstavní akciové společnosti usnesl provést v objektu kino-kavárny stavební úpravy, aby zde mohla být pořádána divadelní (doslova přímo „operetní a jiná“) představení. Za tímto účelem měla být především „zvětšena hloubka jeviště, rozšířen prostor pro orchestr a v jevištním prostoru provedeny potřebné úpravy pro jednoduchý divadelní provoz.“ Součástí adaptace objektu se měla také stát „přístavba pro skladistiště kulís a jiného divadelního nářadí a rozšíření šaten pro herce“.¹⁵⁾ Důraz byl kladen na co možná největší úspornost nákladů. Podmínky stanovené při komisionálním řízení se týkaly výhradně bezpečnosti provozu z protipožárního hlediska (např. ohnivzdornost materiálu použitého pro součástky jevištního prostoru, úplné ohnivzdorné oddělení jeviště od hlediště, přímé východy ze jeviště, orchestru a šaten do volného prostranství apod.).

Na jaře 1928 nechala výstavní společnost vypracovat plány označené „Přístavba kina.“ Patří mezi ně nové půdorysy suterénu a přízemí v prodloužené západní části stavby, kde se mimo jiné objevuje i nové dvouramenné schodiště do suterénu. Z dubna 1928 se zachovaly dvě předlohy půdorysu sklepů s dodatečně tužkou doplněnými názvy jed-

13) ABVV, Armovací a šalovací plány 1927–1928, kart. Pasport SO 10/1.

14) ABVV, Stavební plány – detaily 1928, kart. Pasport SO 10/2.

15) AMB, B 1/12 MěNV, odbor vn. věci – spolkové oddělení (1914) 1950–1955, inv.č. 55, krab. 20, sign. 37.

Obr. 14: Emil Králík, kino zemského výstaviště v Brně, výsledná podoba z roku 1928, pohledy na západní a severní průčelí (archiv BVV, Stavební plány – detaily 1928, kart. Pasport SO 10/2).

notlivých místností a drobnými úpravami (např. vydělení předsíně z hlavního pokoje v bytě topiče).

Z následujícího měsíce května roku 1928 pochází několik dalších plánů označených taktéž „Přístavba kina.“ Zde se poprvé objevuje vysoké provaziště, které nad jeviště stoupá železnou konstrukcí. Tato změna, realizovaná ještě v průběhu stavby, se výrazně promítla do celkového hmotového obrazu budovy. Současně je jako „přístavba“ označena i část sklepů.

Ještě z května 1928 pocházejí celkem tři půdorysné plány (sklepů, přízemí a patra) označené jako „výúčtovací plány“ a signované ing. Franzem Hromčíkem. Pozoruhodné je, že zachycují stav ještě před rozšířením stavby k západu, na které přitom již existuje ze stejné doby projekt. Snad sloužily k určení finančního rozdílu (navýšení ceny stavby přístavbou).

Veškerou nosnou i strojní konstrukci jevištního zařízení zhotovila pražská firma ČKD. Podrobný „Základní plán pro uložení železné konstrukce jevištního zařízení v budově kina“ je signován „Českomoravská – Kolben – Daněk akc. spol. v Praze VIII“ a nese datum červen 1928.

KOLAUDACE A OTEVŘENÍ

Na konci dubna roku 1928 již začala výstavní společnost vyjednávat s ředitelstvím brněnského Národního divadla o konání divadelních představení. O tom, že se obě společnosti jen nesnadno dohodly, svědčí dopis ředitelství Národního divadla adresovaný policejnímu ředitelství, v němž divadlo žádá zamítnutí udělení divadelní koncese výstavní společnosti. Předmětem sporu nebylo nic jiného než stanovení podílu ze zisku z divadelních představení, který měl připadnout výstavní společnosti.

8. června 1928 proběhlo v budově kina „komisionelní šetření“ (první kolaudace), zda byly splněny veškeré podmínky stanovené stavební komisí 1. září 1927. Na jejich splnění bylo vázáno udělení dvouleté kinematografické licence. Při šetření bylo zjištěno, že celkový počet sedadel v přízemí (552) a na balkoně (245) je 797, čímž byl o 46 míst překročen dovolený limit. Přesto byl tento počet schválen, neboť namísto plánovaného nepřetržitého provozu biografu měly být mezi jednotlivými představeními půlhodinové přestávky. Takto upravený provoz kina odpovídal platným ministerským předpisům. Kromě toho byly nalezeny men-

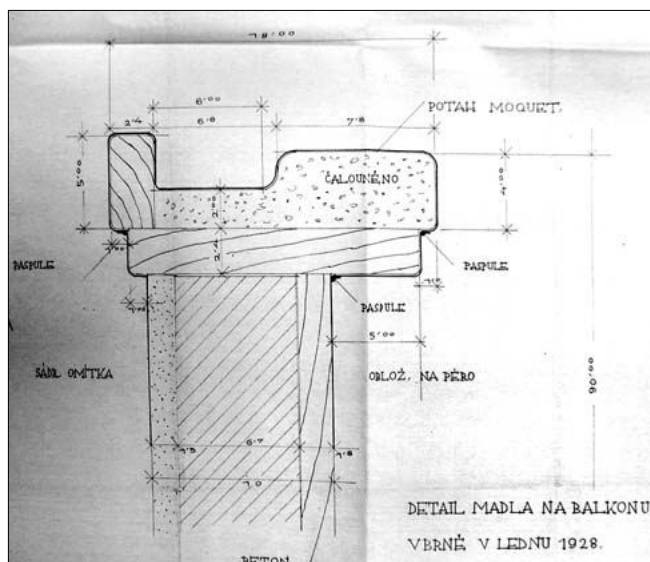

Obr. 15: Brno - Pisárky, čp. 405, pohled do interiéru kinosálu, 30. léta 20. století (soukromá sbírka, kopie MMB, archiv architektury).

ší nedostatky ovšem druhotného charakteru, které sice nebránily udělení povolení k zahájení provozu, ale na jejichž odstranění bylo vázáno udělení kinematografické licence. Provoz kina byl s největší pravděpodobností zahájen již další den, tj. 9. června 1928, neboť 14. června 1928 oznamuje výstavní společnost policejnímu ředitelství, že „ve Výstavním kinu konají se denně představení a sice do 18 hodiny večerní promítají se filmy vědecké a kulturní, od 18 hodiny do 22 hodiny večerní filmy zábavné“.¹⁶⁾

1. července 1928 začalo brněnské Národní divadlo hrát v kině, současně již také divadle, divadelní představení, která vystřídala večerní promítání filmů. Kolaudace přístavby jeviště a místností pro divadlo se uskutečnila 30. června 1928. Opět se jednalo o posouzení bezpečnostních a protipožárních požadavků. V rámci přístavby určené pro provoz divadla byly v přízemí vybudovány: dva vchody z volného prostranství do rozšířeného jeviště; za jevištěm zvenku přístupný sklad rekvizit; mezi jevištěm a hledištěm místnost pro orchestr přístupnou opět přímo zvenku; zleva jeviště dvě místnosti – šatna pro hudebníky a úřední místnost pro dozorcí orgány. V patře přístavba obsahovala čtyři šatny pro herce situované nad skladem rekvizit, dále jednu velkou šatnu nad úřední místností a kancelář (místnost pro ředitelství divadla). V severozápadním nároží přístavby bylo vybudováno schodiště do patra s přímým vchodem a východem do volného prostranství. Ze druhé podesty schodiště vede vstup na pracovní tribunu jeviště, z níž je železnými schody přístupná manipulační rampa umístěná pod stropem jeviště. Pod scénou nebylo vybudováno propadlo, ale byla zde umístěna kotelná ústředního topení, byt topiče a další menší místnosti.

16) Tamtéž.

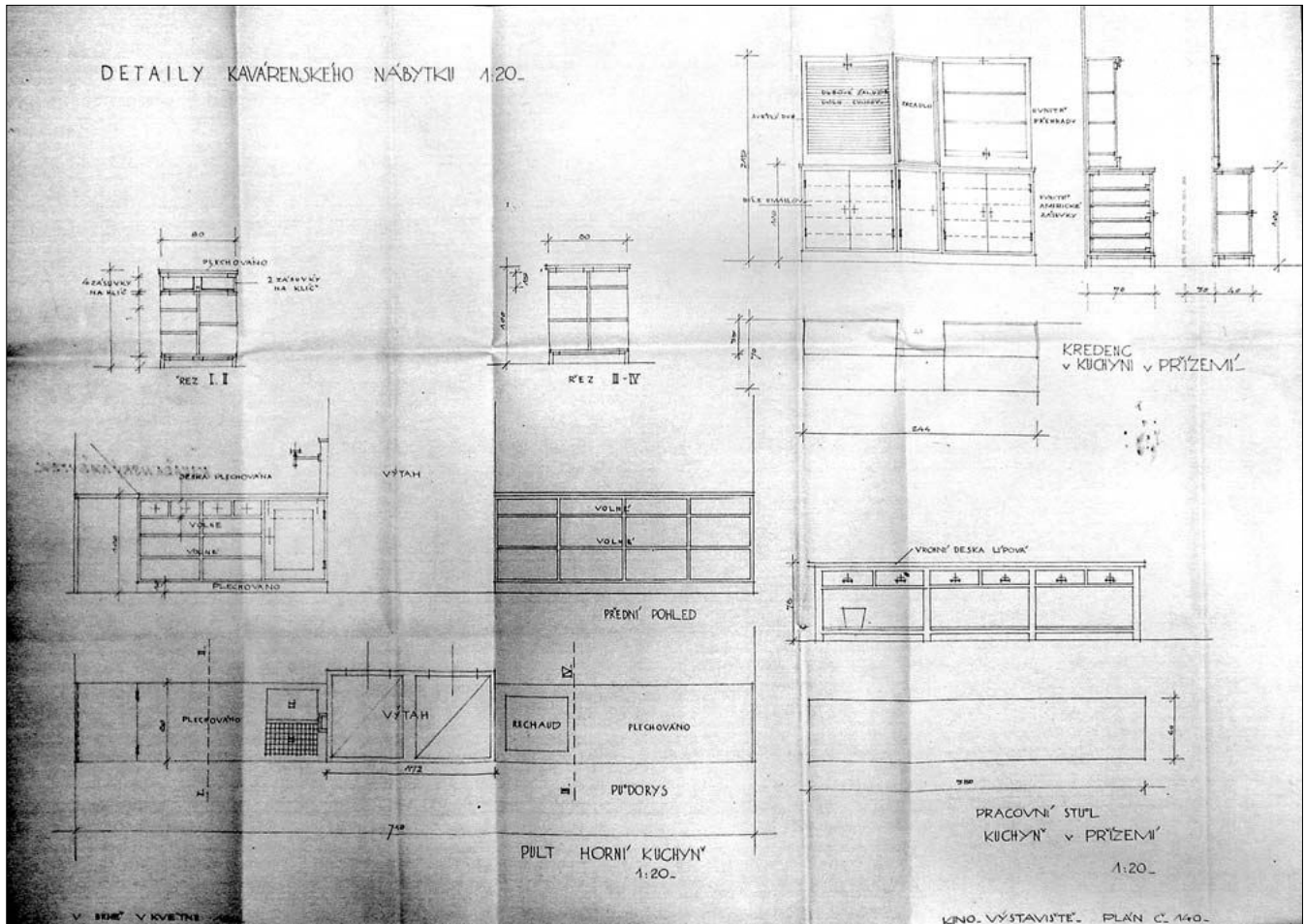
Obr. 16: Emil Králík, detail madla na balkonu rozkreslený v měřítku 1 : 1, leden 1928 (archiv BVV, Stavební plány – detaily 1928, kart. Pasport SO 10/2).

PROVOZ

„Výstavní kino“, jak bylo kino na Výstavišti pojmenováno, však přes veškerá očekávání neprosperovalo a ještě v tomtež roce, přesně 30. října 1928, byl provoz kina pozastaven. Kino v průběhu konání výstavy navštěvovalo ve všední dny průměrně pouze 30 až 50 osob, v neděli pak 200 až 300 diváků. Podle dochovaných statistických údajů bylo v kině v období od 15. června do 30. října 1928 uspořádáno celkem 401 kinematografických představení (z toho 242 kulturních a 159 zábavných), na něž bylo prodáno přes 21.781 vstupenek (není zde zahrnuto období od 22. 10. do 30. 10. 1928). Průměrný počet diváků tedy činil zhruba 54 osob. Kinosál tak nebyl obsazen ani z 10%. Podle dostupných archivních materiálů bylo kino uzavřeno patrně pouze přes zimní období, neboť v červnu roku 1929 policejní ředitelství po výstavní společnosti požaduje nahlášení osoby, která bude obsluhovat kinematografické přístroje ve Výstavním kině. Totéž následovalo i v zimních obdobích následujících let, neboť z archivních materiálů se dozvídáme, že např. v roce 1931 bylo kino k 1. červnu uvedeno do provozu.

V roce 1929, přesně 12. července, proběhla také „konečná kolaudace“ kina, která se neobešla bez vyjmenování nedostatků bezpečnostního protipožárního rázu. Ještě 10. srpna 1929 bylo svoláno komisionální šetření zjišťující ve všech objektech na Výstavišti splnění veškerých bezpečnostních a protipožárních nařízení. Kvantitativně nejvíce nedostatků bylo zaznamenáno v divadelních prostorách budovy kina. O tom, že kolaudace objektu nebyla „konečná“, svědčí protokol sepsaný 1. června 1931, jehož předmětem byla opět „kolaudace provozovny kina“, při níž byly vytčeny podmínky pro provoz kina. Zjevná nedůslednost při odstraňování závad byla patrně zapříčiněna nízkou profitabilitou celého podniku. Hospodářská krize se logicky promítla i do finančních poměrů výstavní společnosti, které byly v roce 1932 označeny za „neutěšené“.

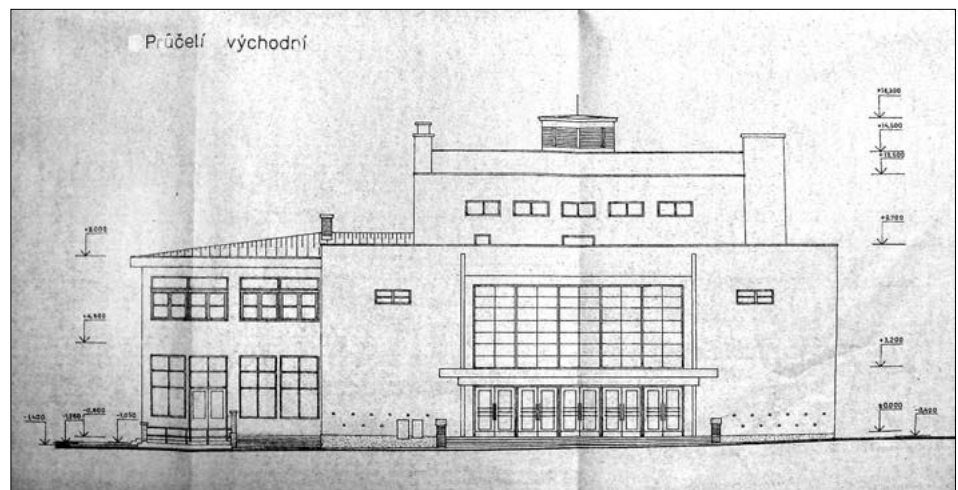
Z archivních materiálů vyplývá, že se otázka provozu kina řešila i v dalších letech. V první polovině třicátých let 20. století kino vůbec nefungovalo a bylo využíváno pouze

Obr. 17: Emil Králík, detaily kavárenského nábytku v měřítku 1 : 20, květen 1928 (archiv BVV, Stavební plány – detaily 1928, kart. Pasport SO 10/2).

pro divadelní představení. Teprve v roce 1935 se podařilo kino uvést do provozu pod novým názvem *Kino Elite*. Promítalo se však bez licence a pouze po dobu výstav. Výstavní akciová společnost vykazovala po celá třicátá léta 20. století nemalé finanční ztráty. Proto se snažila v roce 1936 kino udržet v provozu, z něhož by měla sice nízký, ale trvalý zdroj příjmu. Společnost hledala finančně silného nájemce, jemuž by propůjčila kinematografickou licenci. O možném hlavním důvodu, proč se kino neustále potýkalo s provozními problémy, se dozvíme z dopisu správce okresního policejního komisařství, v němž uvádí, že „pro odlehlost od města bude podnik asi sotva prosperovat“.¹⁷⁾ Přesto se roku 1936 podařilo kino zprovoznit.

V roce 1937 byl kinu vrácen původní název *Výstavní kino*. Od tohoto roku se v něm hrálo s malými přestávkami až do roku 1945 (od r. 1939 bylo konečně promítání ziskové). V roce 1940 pronajala výstavní společnost kino a kinematografickou licenci Ericku Nowakovi, který je přejme-

Obr. 18: Brno – Pisárky, čp. 405, stavební objekt 10 – kino-kavárna (Kongresová hala), východní průčelí, aktualizované zaměření stávajícího stavu, ing. Vozák, SPŠ stavební Brno 1986 (archiv BVV, kart. Pasport SO 10/3).

noval na *Deutsche Lichtspiele*. V kině byla po jistou dobu promítána také uzavřená představení pro členy NSDAP.¹⁸⁾ Během druhé světové války utrpěla budova škody, jejichž rozsah není přesně znám. Archivní materiály hovoří pouze o promítacím zařízení, z něhož se ale zachovaly jen dva zničené promítací stroje a převíječka filmů.

18) Viz AMB, T 68, Václav Novák, Historie brněnských kinematografů 1896–1981, sign. H 24237 [3749], nepublikováno (pouze pro potřeby AMB), s. 352.

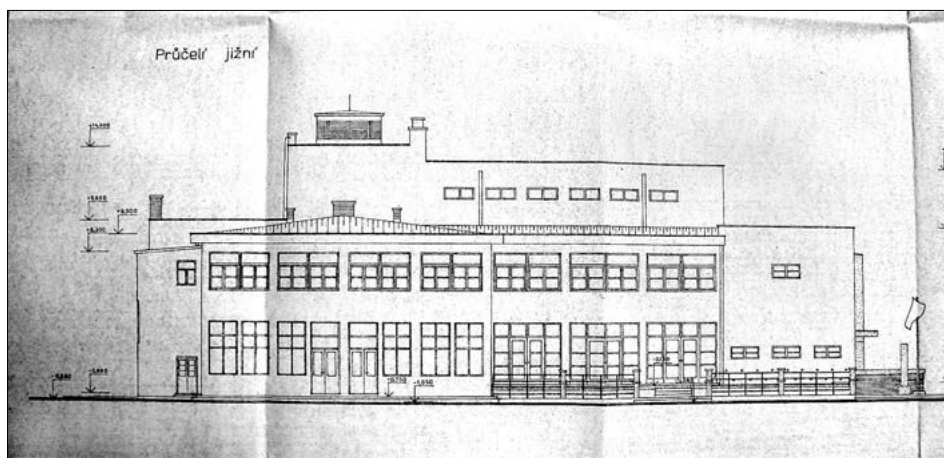
POVÁLEČNÉ ÚPRAVY

Je možné, že s následnými opravami poničeného objektu souvisela i přestavba realizovaná v roce 1948, jež spočívala v uzavření kryté kavárenské terasy v prvním patře. První studii na uzavření kryté terasy vypracoval stavitel Ladislav Novotný. Podle data na razítku byla předložena městskému stavebnímu úřadu v Brně již 11. dubna 1946. Schvalovací razítko však bylo vydáno až ústředním národním výborem v Brně o dva roky později, dne 26. dubna 1948.¹⁹⁾ V dalších, detailněji rozpracovaných, avšak anonymních výkresech (pravděpodobně z roku 1948) je navrženo obezdění točitého schodiště v západním průčelí. Z roku 1949 pochází finální verze projektu přestavby kavárny a úprav hlediště signovaná Fr. Kočí (duben, květen 1949).²⁰⁾ Jedno paré výkresů je opatřeno schvalovací doložkou ústředního národního výboru v Brně vydanou ke kolaudaci stavby s datem 16. června 1950.

V přízemí kavárny vznikly menší okenní otvory bez dvoukřídlých dveří a s nízkou obezdívkou, čímž se znásobil počet oken. Zděné pilíře mezi okny nemají nosnou funkci. Přízemní sál kavárny tím zcela ztratil svůj původní trans-

19) ABVV, Stavební úpravy – Bio výstaviště, 1948, kart. Pasport SO 10/2.

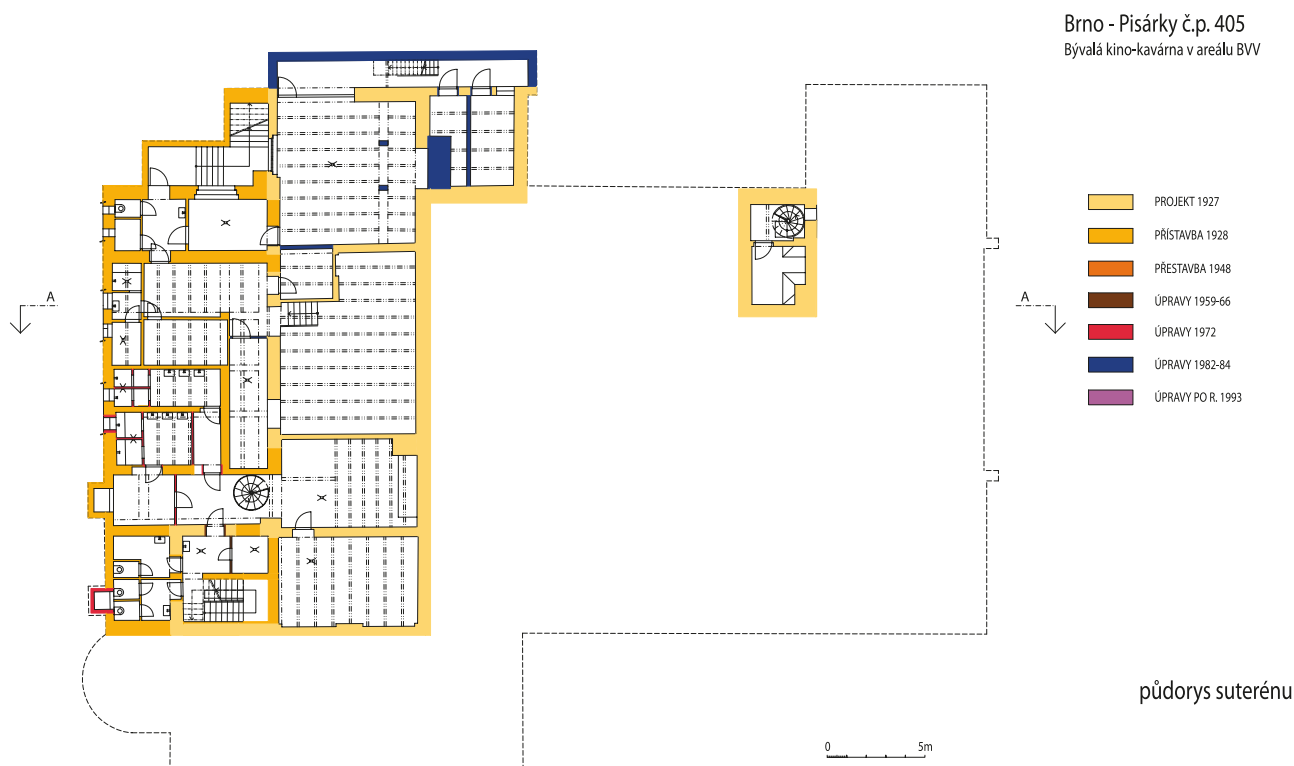
20) ABVV, Stavební úpravy – Divadlo-kino-restaurace, 1949, kart. Pasport SO 10/2.

Obr. 19: Brno – Pisárky, čp. 405, stavební objekt 10 – kino-kavárna (Kongresová hala), jižní průčelí, aktualizované zaměření stávajícího stavu, ing. Vozák, SPŠ stavební Brno 1986 (archív BVV, kart. Pasport SO 10/3).

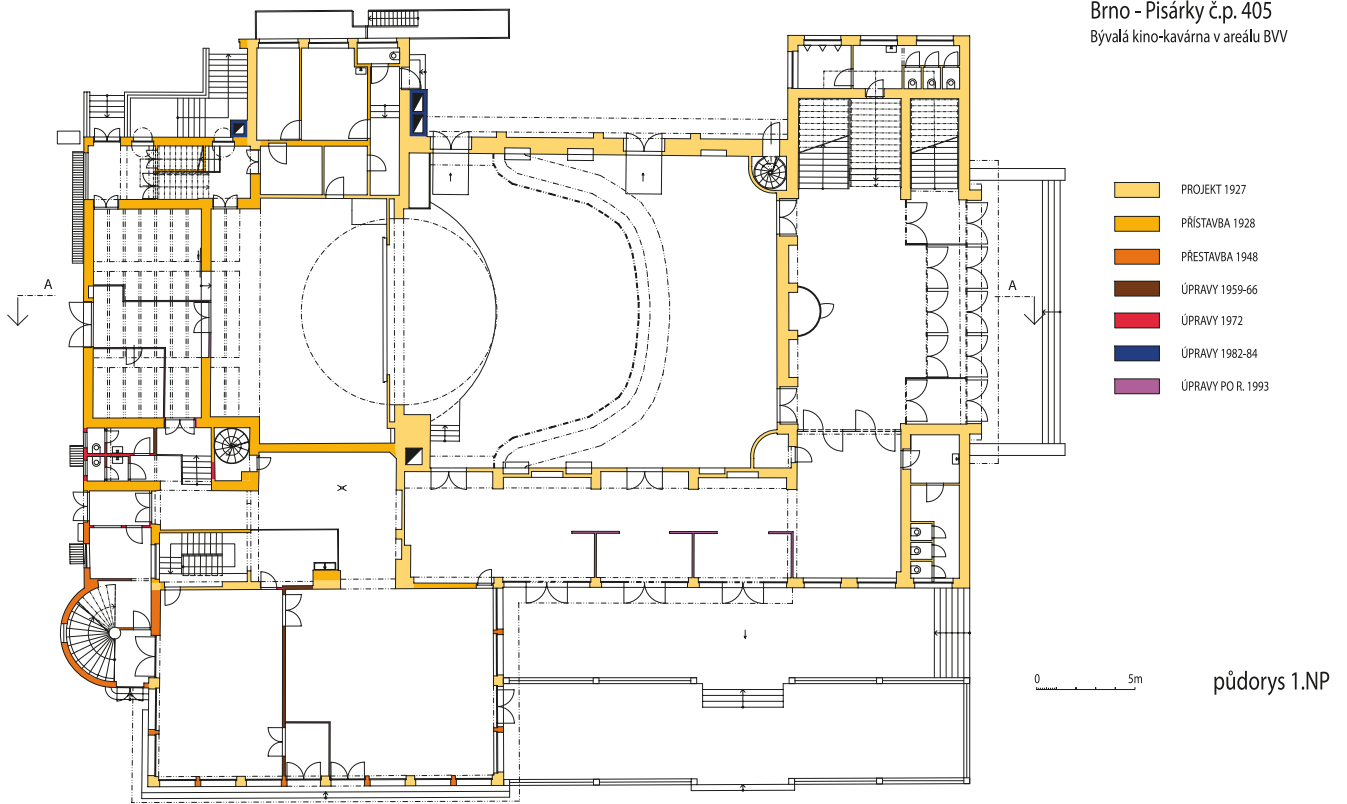
parentní, odlehčený charakter. Terasy v patře byly uzavřeny velkoformátovými okny a subtilní nosné pilíře obezděny tak, že původní členění zůstalo zachováno. Další změnou, která výrazně zasáhla do vnější podoby objektu, bylo opláštění do té doby venkovního točitého schodiště při západním průčelí. Dynamicky utvářené schodiště tím bylo degradováno na hmotově těžkopádný půlválec. Šlo o změny vedené především utilitárními zájmy a celkový architektonický výraz objektu se tím přes veškerou snahu o kontextuální řešení změnil k horšímu, jak je patrné při porovnání nejvíce exponovaných jihovýchodních a jihozápadních pohledů s dobovými fotografiemi.

Provoz kina i přes veškeré úpravy nebyl obnoven. Budova poté sloužila pouze divadelním účelům, a to až do ro-

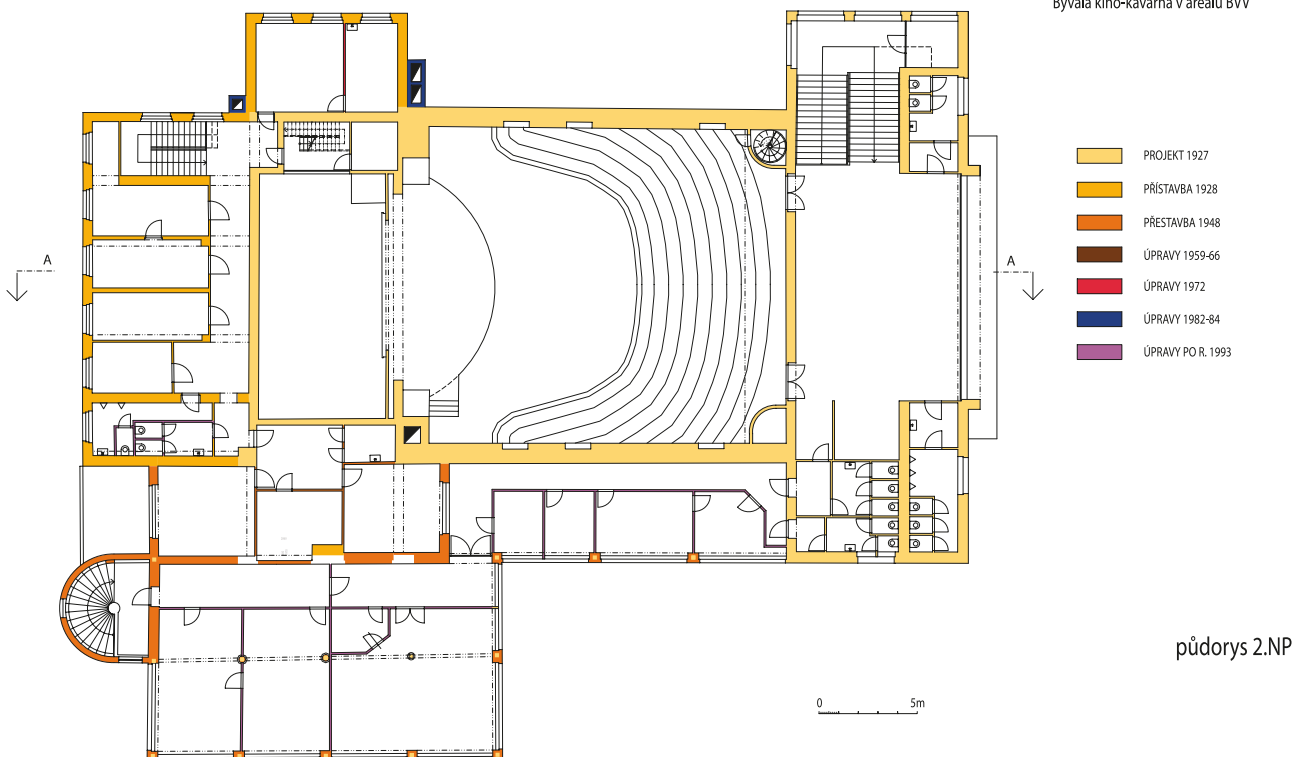

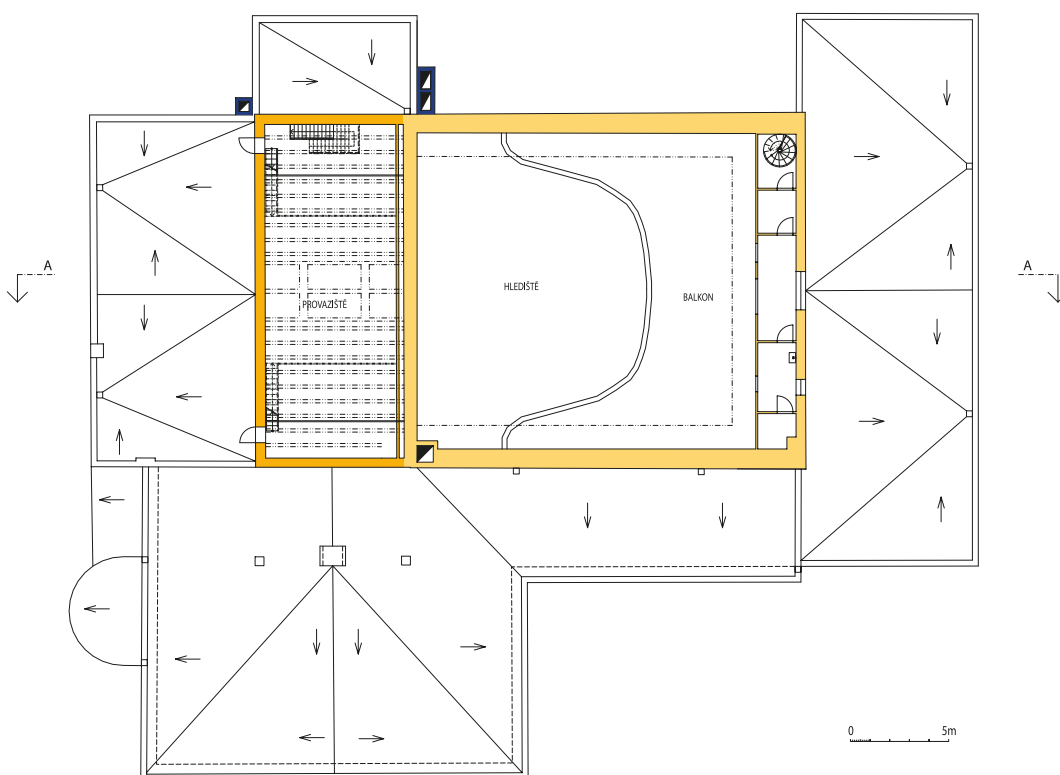
Obr. 20: Brno – Pisárky, čp. 405, stavební objekt 10 – kino-kavárna (Kongresová hala), půdorysné plány jednotlivých podlaží s grafickým vyznačením stavebního vývoje (podklad ing. E. Fukač, TEFA, s. r. o., prosinec 2001, stavebněhistorická analýza autoři článku, březen 2009).

Brno - Pisárky č.p. 405
Bývalá kino-kavárna v areálu BVV

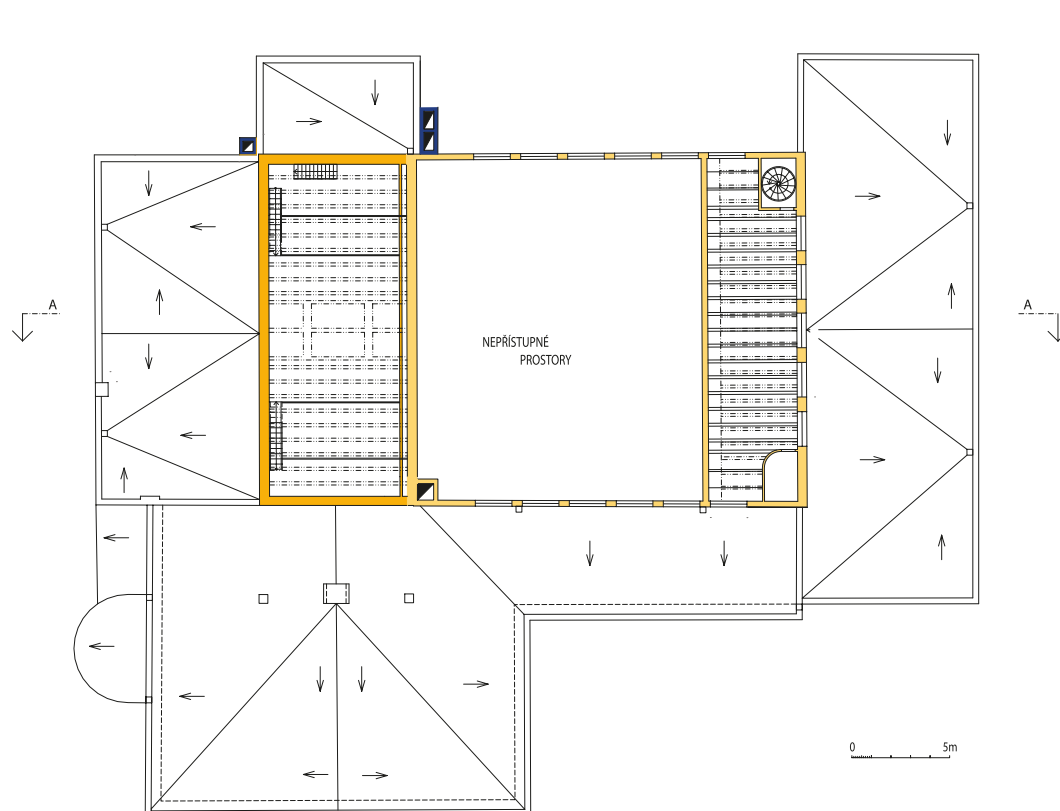

Brno - Pisárky č.p. 405
Bývalá kino-kavárna v areálu BVV

půdorys 3.NP

půdorys 4.NP

Obr. 21: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; celkový pohled od jihovýchodu (foto J. Stará, 2009).

Obr. 22: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; pohled na průčelí hlavního vstupu (foto J. Stará, 2009).

Obr. 23: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; severní průčelí (foto J. Stará, 2009).

Obr. 24: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; celkový pohled od jihozápadu (foto J. Stará, 2009).

Obr. 25: Brno-Pisárky čp. 405, bývalá kino-kavárna; celkový pohled od jihu (foto J. Stará, 2009).

Obr. 26: Brno-Pisárky čp. 405, bývalá kino-kavárna; pohled na střechu nad sálem od východu (foto J. Stará, 2009).

ku 1959, kdy jako kongresová hala našla nové, ovšem stále jen příležitostné, využití. Prostory bývalého divadla byly kromě toho využívány jako spisovna a rozmnožovna výstavní společnosti. Kavárna, kterou na přelomu padesátých a šedesátých let 20. století převzal národní podnik Restaurace a jídelny, sloužila také jako bufet. Přestože patro kavárny již ztratilo své původní využití, přízemí opět slouží pro potřeby restaurace (dnes již pouze jako sklad).

Podobu stavby v šedesátých letech 20. století ukazuje podrobné zaměření stávajícího stavu zpracované ing. arch. Mayerem z projekčního střediska Brněnských výstav a veletrhů neseoucí datum prosinec 1966.²¹⁾ Ze zaměření jsou patrné změny, jež s sebou nesla proměna funkčního využití objektu. Bývalá kavárenská terasa v patře byla dřevěnými příčkami rozdělena na celkem devět menších kancelářských prostor v jižním křídle a čtyři v boční části. Následkem toho, již nebyl potřeba výtah z kuchyně v přízemí do kuchyně v patře, což vedlo k jeho odstranění. Místnosti v patře náležející původně ke kavárně byly adaptovány na byt s obývacím pokojem, ložnicí, předsiní, komorou a kuchyní – ta zabrala prostor bývalé kavárenské kuchyně. Do prostoru komory původně vedlo točité železné schodiště propojující provozní zázemí patra kavárny s jejím přízemím a suterénem. Vyústění schodiště v patře bylo patrně na počátku šedesátých let 20. století zahrazeno.

OBDOBÍ NORMALIZACE

V roce 1972 se využití objektu vrátilo svému původnímu účelu – kongresová hala byla adaptována zpět na divadlo. Projekt na stavební úpravy spojené s touto změnou vypracoval v březnu 1972 ing. arch. K. Mayer a nese označení „Úprava kongresové haly pro účely Státního divadla“.²²⁾ Stavební povolení vydal odbor výstavby a územního plánování Okresního národního výboru v Brně 2. května 1972. Požadované úpravy se týkaly především jihozápadní části objektu, tzn. bývalé kavárny. V suterénu se v rámci adaptace vybudovalo v místnosti bývalé kotelny sociální zařízení (sprchy a záchody) pro herce. V přízemí byly v prostoru restaurace zřízeny šatny a „probouráním otvoru do prostoru kulisárny“ zpřístupněna vstupní chodba z jevištní části divadla. Důležitou součástí bylo i nové oplocení celého objektu, kterým mohlo být divadlo – nově pojmenované „Divadlo Julia Fučíka“ – vyčleněno z areálu výstaviště. Úpravy

Obr. 27: Brno-Pisárky čp. 405, bývalá kino-kavárna; vnější schodiště zadního vstupu při severozápadním nároží (foto J. Bláha, 2009).

Obr. 28: Brno-Pisárky čp. 405, bývalá kino-kavárna; dodatečně opláštěné půlválcové schodiště na terasu kavárny (foto J. Bláha, 2009).

21) ABVV, Stavební úpravy – Zaměření, Divadlo Julia Fučíka (1966), kart. Pasport SO 10/2

22) ABVV, Kongresová hala, divadelní část (spisová část) – 1972, kart. Pasport SO 10/2.

Obr. 29: Brno-Pisárky čp. 405, bývalá kino-kavárna; pohled do vstupního vestibulu směrem k toaletám (foto J. Bláha, 2009).

Obr. 30: Brno-Pisárky čp. 405, bývalá kino-kavárna; pohled do vstupního vestibulu směrem k pokladně a vstupním dveřím do kinosálu (foto J. Stará, 2009).

Obr. 32: Brno-Pisárky čp. 405, bývalá kino-kavárna; celkový pohled na horní foyer (foto J. Stará, 2009).

Obr. 31: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; dvoura-
menné schodiště na balkon k-
nosálu (foto J. Stará, 2009).

dokončené v září 1972 (projekt úpravy bufetu ve foyeru) probíhaly podle požadavků Státního divadla, které zde ho-
stovalo od 8. října 1972 až do roku 1978.

V osmdesátých letech 20. století objekt sloužil opět pro kongresové potřeby výstaviště. V únoru roku 1980 byl ing. Čermákem a ing. Mikuláškem z projekční sekce Sta-
vebního podniku města Brna zpracován projekt na rekon-
strukci kotelný a nových teplovodních rozvodů. Moderniza-
ce vytápění, která se na vnějším vzhledu stavby projevila
především novým komínem, který částečně zakryl jedno
z nautických okének na severním průčelí, proběhla v letech
1981–82.

V následujícím roce 1983 bylo rozhodnuto přemístit
provoz přehlídek každoroční výstavy Intermóda z Rotundy
do objektu kongresové haly,²³⁾ tedy bývalé kino-kavárny.
Do ledna 1984 byly projekčním střediskem BVV připe-
řeny projekty stavebních a interiérových úprav a nové elekt-
roinstalace.²⁴⁾ Šlo především o zvětšení pódia, úpravy šaten
a zřízení převlékárny v zadní části divadelního jeviště šaten.
Vzhled stavby po adaptaci je zřejmý z aktualizovaného za-
měření stávajícího stavu zpracovaného ing. Vozákem ze
Střední průmyslové školy stavební v Kudelově ulici v Brně
v roce 1986.

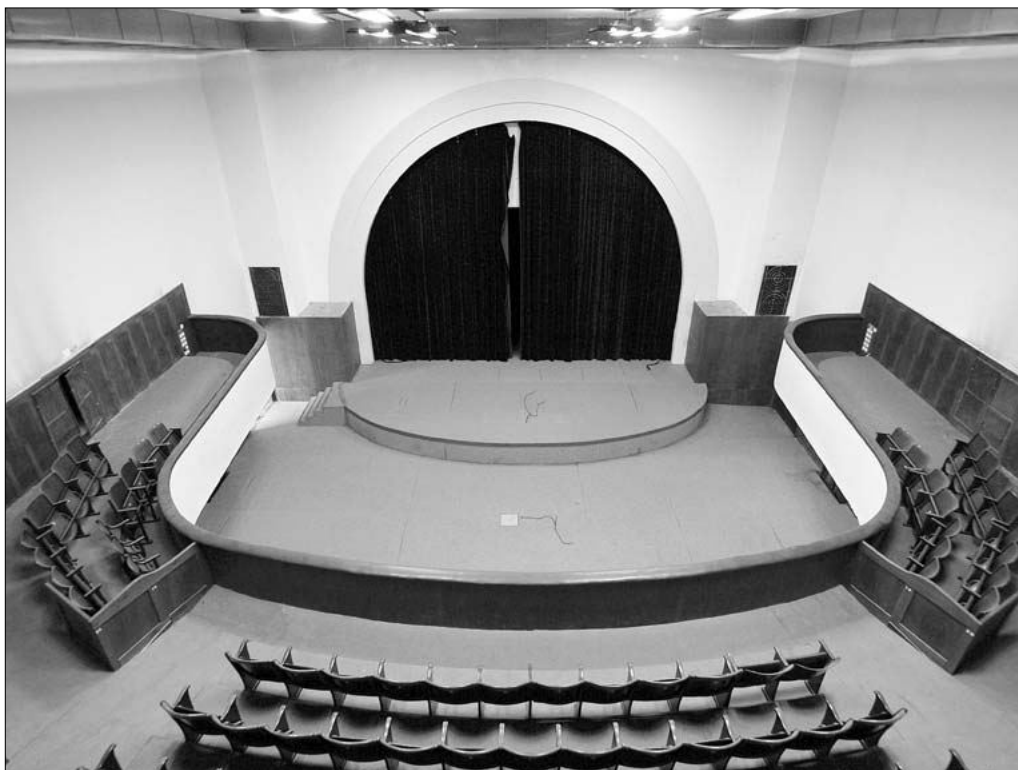
ZMĚNY PO LISTOPADU 1989

V roce 1991 prohlásilo Ministerstvo kultury ČR na ná-
vrh Státního ústavu památkové péče v Praze objekt jako sou-
část širšího areálu Brněnských veletrhů a výstav za kulturní
památku. Areál BVV je pod rejstříkovým číslem 13474/7-
8421 veden v Ústředním seznamu kulturních památek ČR.

23) Pod tímto názvem je objekt veden v archivu BVV.

24) ABVV, Kongresová hala – Intermóda, 1984, kart. Pasport SO 10/3.

25) ABVV, Kongresová hala – Plodinová burza Brno, 1993, kart. Pasport
SO 10/6.

Obr. 33: Brno-Pisárky, čp. 405,
bývalá kino-kavárna; pohled
z kabiny promítače do kinosálu
(foto J. Stará, 2009).

Obr. 34: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; kinosál při současném umělém osvětlení (foto J. Stará, 2009).

Obr. 35: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; pohled do prostoru pod balkonem kinosálu (foto J. Bláha, 2009).

V roce 1993 byla budova bývalé kino-kavárny adaptována na plodinovou burzu. Plány označené jako „*Plodino-vá burza*“ pocházejí z dubna 1993 a nesou razítko „*Ing. arch. Jaromír Hanzl, architekt, Hlinky 88, 603 00 Brno*“.²⁵⁾ Investorem přestavby byla akciová společnost Agrospol Praha. Stavební úpravy se dotkly nejvíce podoby interiérů. V přízemním foyeru divadla byly ze sádkartonu postaveny čtyři jednací kóje. V přízemí kavárny zůstala restaurace a jídelna s kuchyní. V prvním patře byl bez výraznějších změn ponechán prostor nad boční chodbou foyeru divadla (součást původní otevřené terasy) v šedesátých letech 20. století příčkami rozčleněný na čtyři kanceláře. Kavárenská terasa v patře patřila z východní poloviny burze, která zde měla místnost burzovní rady a ze západní poloviny Podnikatelské bance, jež si zde zřídila kanceláře a po-

kladnu. Do prostoru banky vedl hlavní vstup přes obezděné točité schodiště. Ještě na samém konci devadesátých let 20. století byl Petrem Pikulou ze Šlapanic vypracován projekt vzduchotechniky pro odvětrání prostoru suterénu potrubním ventilátorem (květen 1999).

Pro účely burzy objekt sloužil patrně do roku 2000. Z následujícího roku 2001 pochází z rukou ing. Eduarda Fukače pasport stavby obsahující zaměření budovy a dispoziční a technický popis objektu a jeho vybavení.²⁶⁾

V roce 2005 nechala akciová společnost Brněnských veletrhů a výstav u „*Architektonicko-stavebního ateliéru 1. Černopolní, Slovinská 29, Brno*“ vypracovat „*Studii rekonstrukce a využití objektu SO 10 – Kongresová hala v areálu BVV*“²⁷⁾ k divadelním účelům. Zodpovědným projektantem studie byl ing. arch. Josef Kubín. Kvůli značné finanční ná-

26) ABVV, Kongresová hala – Pasport stavby, 2001, kart. Pasport SO 10/6.

27) ABVV, Kongresová hala – Studie rekonstrukce a využití objektu SO 10, 2005, kart. Pasport SO 10/6.

ročnosti ovšem společnost BVV nepřistoupila k realizaci.

V současné době není objekt bývalé kino-kavárny trvale využíván. Pouze přízemí kavárny slouží jako dočasný sklad společnosti Expo Restaurace. Připravuje se projekt na celkovou obnovu a adaptaci na víceúčelový „kreativní inkubátor“.

HODNOCENÍ

Budova kino-kavárny postavená v letech 1927–1928 podle projektu předního brněnského architekta Emila Králíka se svým čistým architektonickým jazykem čerpajícím z forem mezinárodního stylu řadí k předním stavbám u nás. Jde patrně také o jedinou realizovanou Králíkovu stavbu tohoto určení, což z ní činí významný zdroj informací o architektově smýšlení o společenské roli a významu kulturních zařízení a o hledání jejich ideální podoby. Původní projekt počítal s jevištěm tvaru protaženého půlkruhu, k němuž po stranách přiléhaly provozní prostory. Bez nich půdorys kina evokoval půdorys románského jednolodního chrámu s nartexem (vstupní vestibul) a apsidou (jeviště). Budovu tak bylo možné v obecnější rovině chápat jako chrám kultury symbolicky odkazující k vyšším hodnotám.

Ještě v průběhu stavby si však pozměněné představy o funkčním využití budovy vyžádaly zásahy do původního projektu. Objekt již neměl sloužit pouze pro provoz kina, ale taktéž k divadelním představením. Stavební úpravy spočívaly především v rozšíření prostoru jeviště, na nějž navazovala patrová přístavba skladiště kulís a šaten a v instalaci vysokého provaziště nad jevištěm. Velmi výrazně se tyto úpravy projeví na vnějším vzhledu budovy. Blok provaziště nad jevištěm se stal nejvyšším útvarem vnější hmotové skladby. Navíc jej akcentuje válcovitý střešní nástavec sloužící k odvětrání sálu, který se logicky posunul až do nejvýše položeného místa. Jeviště rozšířením ztratilo původní půlkruhový půdorys a získalo pravoúhlé zakončení. Do severozápadního nároží bylo umístěno spojovací dvou-ramenné schodiště s dvěma kruhovými okny, které stavbu obohacují o nautické motivy dodávající severnímu průčelí objektu klasický funkcionalistický výraz.

Králíkův návrh pro brněnské výstaviště je dále pozoruhodný důmyslným spojením dvou funkcí s odlišnými požadavky na uspořádání prostoru – kina a kavárny – které byly navenek spojeny do jediného celku, ale uvnitř objektu zároveň jasně stavebně odděleny. Provozně mohly být na sobě zcela nezávislé. Také ve vnějším obrazu stavby jsou obě hlavní funkce nápadně rozlišeny, zatímco blok kinosálu a souvisejících prostor je přísně stereotomní, kavárna a vše, co s ní souvisí, bylo uvnitř i navenek navrženo v tektonických formách. Architekt pracuje s železobetonovým skele-

Obr. 36: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; hala pod schodištěm při zadním vstupu do budovy (foto J. Stará, 2009).

Obr. 37: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; schodiště při zadním vstupu do budovy (foto J. Stará, 2009).

Obr. 38: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; přízemí křídla kavárny (foto J. Stará, 2009).

tem oběma možnými výtvarnými způsoby, v obou případech se však vydává klidnější cestou. U kavárny jej nechává viditelný, modulový systém sloupů a průvlaků udává bezpečný a harmonický rytmus.²⁸⁾ U bloku skrývajících kinosál a navazující komunikační prostory se chová výrazně více skulpturálně a využívá betonového skeletu k tomu, aby nečleněnou hmotu opatřil otvory rozmístěnými podle svých představ. Symetrické řešení hlavní části stavby působí na konci dvacátých let už poněkud konzervativně, je

28) Podobným způsobem uplatnili skeletovou konstrukci stavby v téže době např. Josef Gočár u mateřské školy na Tylově nábřeží v Hradci Králové (1927) nebo Pavel Janák při návrhu odbavovací budovy letiště v Mariánských Lázních (1929).

však pravda, že vzhledem k logickému uspořádání sálu a jeho funkčnímu provozu je zcela přirozené.

Přestože objekt Králikovy kino-kavárny nepatří k nejvýraznějším dominantám brněnského výstaviště, což je způsobeno i tím, že leží v sousedství monumentálního Průmyslového paláce (pavilon A), zaujímal díky jižnímu křídlu kavárny – důmyslně předstupujícímu do jedné ze dvou hlavních komunikačních os uvnitř areálu – nepřehlédnutelnou polohu.²⁹⁾ Do detailu promyšlený urbanistický koncept ce-

29) Svým vykročením do uliční čáry krátké příčné křídlo kavárny odkazuje na architektonickou formu částečně otevřené loggie ve veřejném městském prostoru, jak ji známe zejména z Itálie přelomu gotiky a renesance (viz např. Loggia del Bigallo ve Florencii, nebo Loggia della Gran Guardia v Padově).

Obr. 40: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; dodatečně uzavřená krytá terasa v patře kavárny (foto J. Stará, 2009).

Obr. 39: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; detail odvětrání přizemní části kavárny (foto J. Bláha, 2009).

Obr. 41: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; detail hlavice nosného sloupu střechy kavárenské terasy (foto J. Bláha, 2009).

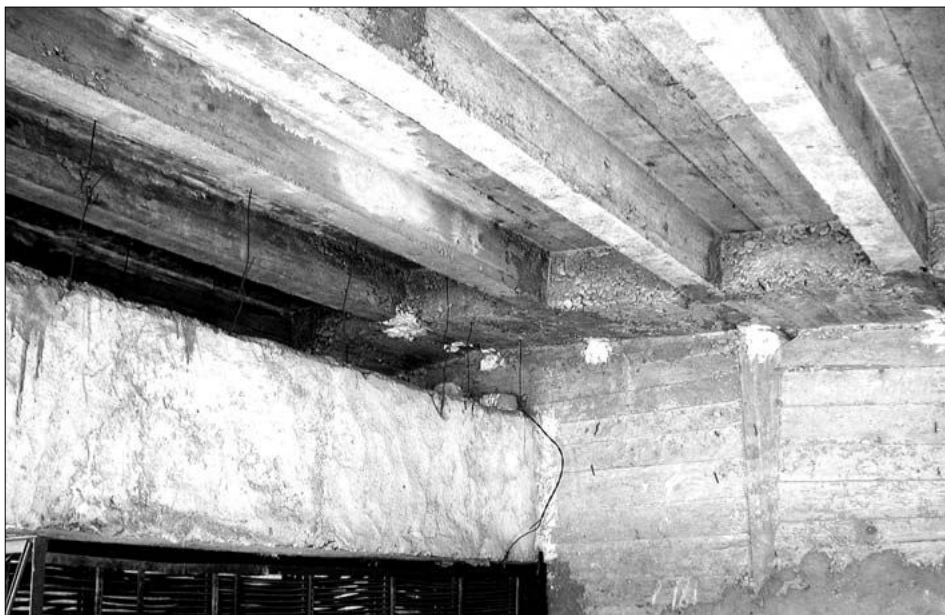
Obr. 42: Brno-Pisárky čp. 405, bývalá kino-kavárna; původní ukončení do-
datečně opláštěného půlválcového schodiště na horní terasu kavárny (foto
J. Bláha, 2009).

Obr. 43: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; spodní rameno do-
datečně opláštěného půlválcového schodiště na horní terasu kavárny (foto
J. Stará, 2009).

Obr. 44: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; pohled do technického podlaží nad foyer v patře před kinosálem (foto J. Bláha, 2009).

Obr. 45: Brno-Pisárky čp. 405, bývalá kino-kavárna; detail konstrukce železobetonové sedlové střechy nad sálem a předsálím (foto J. Bláha, 2009).

Obr. 46: Brno-Pisárky čp. 405, bývalá kino-kavárna; detail montážní šachty pro přístup k žárovkám na rampě obvodového osvětlení kinosálu (foto J. Stará, 2009).

Obr. 47: Brno-Pisárky čp. 405, bývalá kino-kavárna; schodiště ke kabině promítače (foto J. Stará, 2009).

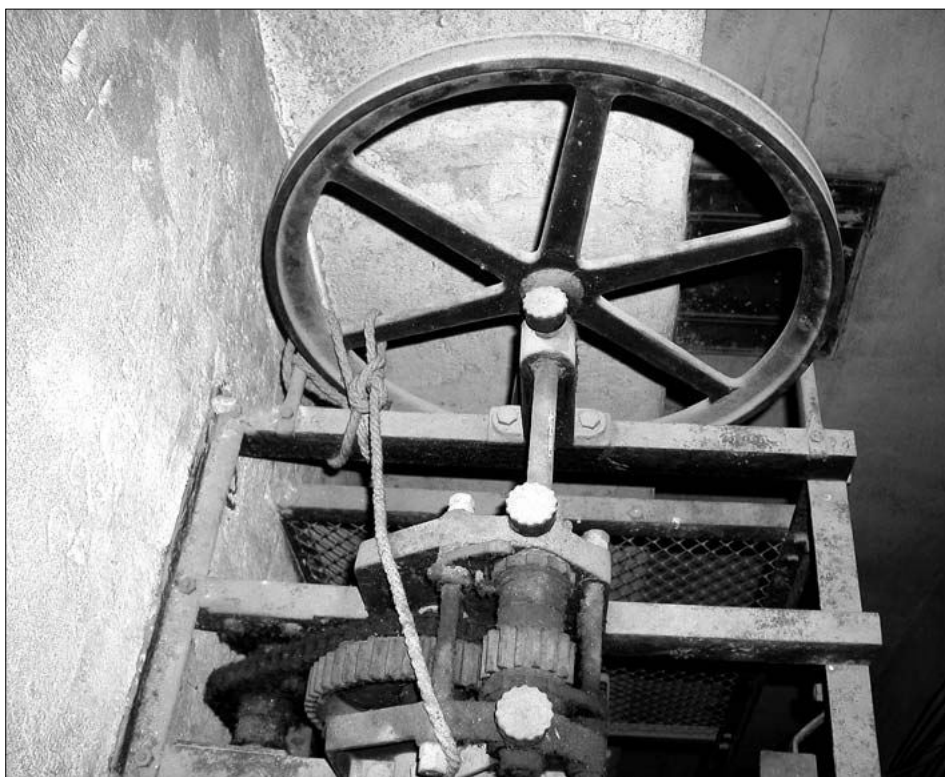
lého výstavního komplexu se ukazuje také v osové souhrě křídla kavárny původně otevřeného patrovou loggií a protilehlého parabolického oblouku v průčelí dlouhého severního bočního křídla Průmyslového paláce.

Jako stavba určená k veřejnému provozování filmových představení patří objekt k prvním samostatným budovám vyhrazeným tehdy slibně se rozvíjejícím dílům kinematografického průmyslu. První stále kino v Brně bylo otevřeno sice už v létě roku 1907, hlavní vlna výstavby biografů však přišla až ve dvacátých letech. Ve stati „Nové umění proletářské“ otištěné v roce 1922 v Revolučním sborníku Devětsil uvádějí Karel Teige a Jaroslav Seifert filmové grotesky jako příklad nové dělnické a tedy pokrokové zábavy.³⁰⁾ Dokladem toho, že doba byla zralá pro nový funkční architektonický typ, je i to, že právě v roce 1927 měl premiéru „Jazzový zpěvák“, vůbec první celovečerní zvukový film na světě. Sice to neznamenal, že by naše města v té době čelila záplavě nových biografů – pro kinematografická představení se ostatně hodily i sály sokoloven a orloven nebo jiných spolkových domů, které se v té době stavěly na středních i menších městech – přesto se nové účelové budovy objevují. Je smutnou ironií osudu, že v době nastupující hospodářské krize byl potenciál biografu na brněnském výstavišti využit jen velmi omezeně, a tak v následujících obdobích postupně převládly ostatní, rovněž společenské funkce stavby – divadlo, restaurace, kongresový sál.

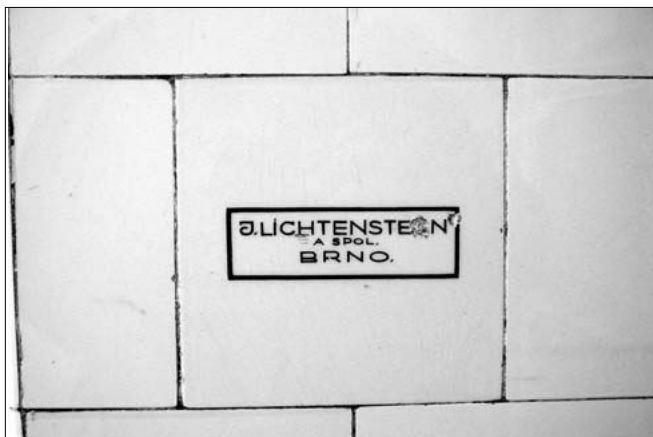
KONSTRUKČNÍ, MATERIÁLOVÉ A BAREVNÉ PROVEDENÍ

Škála materiálů použitých pro stavbu kino-kavárny byla střízlivě omezená, přesto, nebo snad právě proto, je výsledek velmi elegantní. Po stavebně konstrukční stránce

30) Viz Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*. Praha 1994, s. 225.

Obr. 48: Brno-Pisárky čp. 405, bývalá kino-kavárna; převodové soukolí výtahu na filmy (foto J. Bláha, 2009).

Obr. 49: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; původní keramické obklady v prostoru přípravný situované v patře kavárny (foto J. Bláha, 2009).

Obr. 50: Brno-Pisárky, čp. 405, bývalá kino-kavárna; detail keramické dlažby a štítku dodavatele ve foyer před balkónem kinosálu (foto J. Bláha, 2009).

jde o monolitickou železobetonovou stavbu s omítanými cihelnými výplněmi.³¹⁾ Nosné sloupy jsou založeny na železobetonových patkách a cihelné zdivo na betonových pasech. Stropy jsou vesměs železobetonové žebrové, ve většině místností prvního a druhého nadzemního podlaží opatřené omítanými podhledy. Mezi stropy nejvyššího podlaží a střechou je technické podlaží umožňující revizní přístup k nosným prvkům a k šachtám pro výměnu žárovek obvodového osvětlení hlavního sálu. Další dochovanou technickou

31) Výsledná (realizační) verze projektu zredukovala uplatnění režného zdiva na fasádě a ponechala je viditelné pouze v přízemí severní fasády. Původně plánované užití tohoto typu zdiva také na západní straně budovy nebylo nakonec realizováno.

Obr. 51: Alberto Arnoldi, Loggia del Bigallo, Florencie, 1352–58, pohled z náměstí Piazza San Giovanni (foto Wikipedia, viz pozn. 29).

kuriozitou je výtah na filmy skrytý za bedněním v jihovýchodním koutě sálu. Konstrukce střechy je rovněž z železového betonu, hlavní nosníky nad sálem mají oboustranný mírný spád, který sledují i podélná žebra. Zajímavostí je nízká valbová střecha nad kavárnou, jejíž konstrukce je sice nepřístupná, ale podle projektu jde o dřevěný krov vaznicové konstrukce, mezi funkcionalistickými objekty brněnského výstaviště patrně ojedinělý. Mezi charakteristické znaky patří doplnění stavby montovanými ocelovými schodišti a také promyšlená práce s rozměrnými prosklenými plochami.

Nejvýraznějšími materiály pro detaily interiérové architektonické vybavy jsou tmavě mořený dub a leštěná mosaz. Ozdobné kryty radiátorů a otvorů pro vzduchotechniku působí ve srovnání s vnějším pláštěm stavby poněkud anachronicky.

Důležitým prvkem ve vnitřní výzdobě objektu byla také barevná skladba jednotlivých prostor. Průzkumem barevnosti fasád se zjistilo, že vstupní vestibul zářil modrou barvou, stěny hlavního schodiště a horního foyeru nesly žlutobílý odstín a stěny jižního foyer v přízemí byly natřeny červenou barvou.³²⁾

ŠIRŠÍ SOUVISLOSTI

Mezi obecně méně známé skutečnosti patří to, že první divadelní budovou s železobetonovým skeletem na našem území je městské divadlo v Ostravě, postavené již v roce 1907. Tato soliterní monumentální stavba navržená architektem Alexandrem Grafem sice navenek i zevnitř vypadá jako další z novobarokních kreací Fellnera a Helmera, v jejichž ateliéru ostatně Graf získal cenné zkušenosti, po konstrukčně-technické stránce však obsahuje celou řadu moderních prvků. Betonová základová deska byla účelně využita pro rozvody topení, vzduchotechniky, ventilace a elektrického osvětlení, komunikační řešení s devíti východy mělo umožnit vyklizení budovy v případě požáru během jedné minuty, nechybělo ani moderně řešené provazistiště a železný krov z produkce ostravské vítkovické hutě.³³⁾

32) Ivo Hammer, Stavby Emila Králíka a Pavla Janáka na brněnském výstavišti (1928). Průzkumy k materialitě Neues Bauen, *Materiality*. Sborník příspěvků mezinárodního symposia o ochraně památek moderní architektury, Brno 2008, s. 139.

Ve stejném roce jako brněnská kino-kavárna (1928) bylo v Praze na Národní třídě čp. 25/961 otevřeno premiérové kino Metro s o něco větší kapacitou 900 diváků. Příznačné je, že podobně jako celá skupina obdobných biografů v centrech velkých měst je situované v podzemí.

Nabízí se i srovnání s dalším brněnským biografem, kterým je kino Avia postavené v Brně – Černovicích v roce 1929. Architekt, kterým byl Králíkův žák Josef Kranz (1901–1968), zde využívá kontrastu mezi ostrými a zaoblenými nárožími a pracuje s asymetrií budovy způsobem, který už nemá daleko k manýře, především na nočním pohledu je stavba více krásným předmětem než stavebním objektem.

Největší z československých biografů meziválečné doby, Velké kino v Baťově Zlíně otevřené v roce 1932, ukazuje, kam až v té době dospěl koncept jednoúčelové stavby biografu. Návrh architekta Františka Lydie Gahury (1891–1958) rozpracovali arch. Martinec a ing. Vtelenský. Konstruktivním systémem je v tomto případě ocelový skelet.³⁴⁾ Stavba situovaná v protisvahu má plátno logicky umístěné nad vstupním vestibulem, promítací kabina je integrována do nečleněné hranolové hmoty obřího kinosálu, který mohl pojmout až 2500 diváků.

Otázka potenciálního vlivu stavby brněnské kino-kavárny na mladší architektonické realizace obdobného druhu by vyžadovala hlubší srovnávací výzkum, proto upozorníme jen na některé příklady. Jedním z nich je z roku 1933 soutěžní návrh na divadlo Imperial v Teheránu od Králíkova současníka architekta Kamila Roškota (1886 až 1945). Projekt nebyl realizován, nicméně jeho hlavní rysy se objevily u další Roškotovy stavby, divadla v Ústí nad Orlicí postaveného v letech 1935–36.³⁵⁾ Hmotově i formálně obdobná řešení použil při návrzích divadel v Hronově (1930), Chrudimi (1931–34) a Kolíně (1939) architekt Jindřich Freiwald (1890–1945).

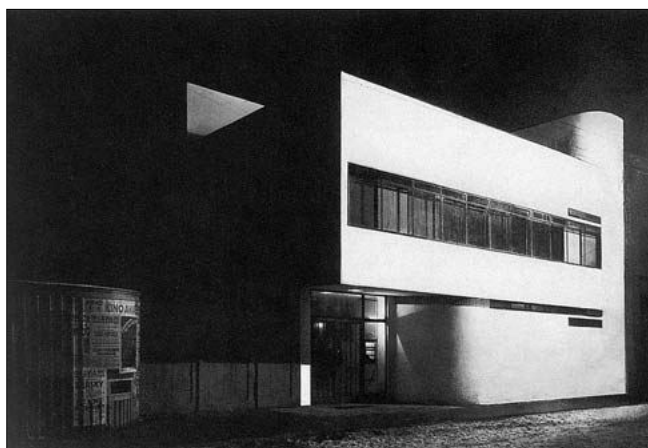
Křivkový tvar blízky balkonu brněnské kino-kavárny použil v roce 1933 u galerie kavárny pražského hotelu Juliš další z architektů Králíkovy generace, Pavel Janák (1882 až 1956).³⁶⁾

SHRNUTÍ

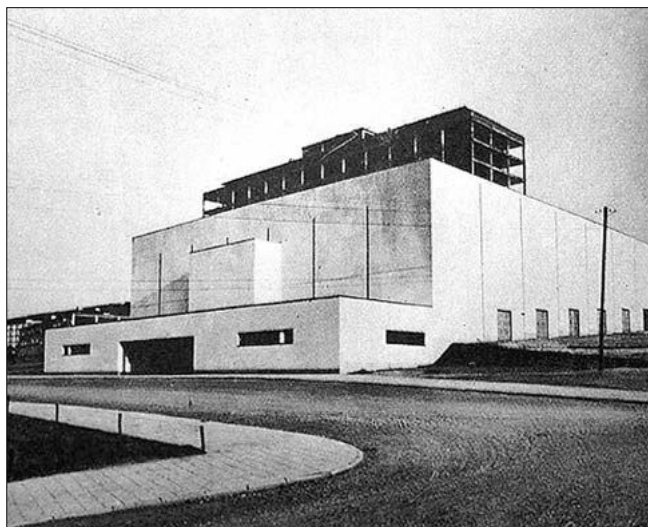
Památková hodnota kino-kavárny brněnského výstaviště spočívá hlavně v její téměř intaktní podobě. Ačkoli bylo funkční využití objektu několikrát změněno, jsou stále zachovány jak základní dispoziční schéma, původní hmota stavby, její nosné stavební konstrukce, tak velké množství autentických architektonických prvků a detailů. Především

Obr. 52: Pavel Janák, odbavovací budova letiště v Mariánských Lázních, 1929 (foto Archiweb, pozn. 28).

Obr. 53: Josef Kranz, Kino Avia, Brno – Černovice, 1929 (foto Ateliér de Sandalo (?), publ. in: *Nová vize, avantgardní architektura v avantgardní fotografii Československo 1918–1928*, s. 99).

Obr. 54: František Lydie Gahura, Velké kino v Zlíně, 1932, celkový pohled na kino těsně po dokončení – v pozadí rozestavěný hotel Společenský dům (foto www.zlin.estranky.cz).

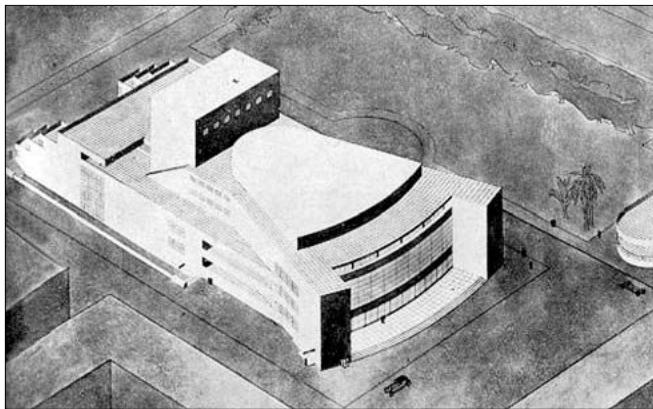
33) Viz Jindřich Vybíral, *Zrození velkoměsta, architektura v obraze Moravské Ostravy 1890–1938*. Ostrava 2003, s. 46–50.

34) Ocelová konstrukce byla snad zvolena i proto, že se uvažovalo o výhledové demontáži kina a jeho nahrazením víceúčelovým objektem kulturního domu s divadlem a kinosálem. Svědčí o tom urbanistické studie z let 1935 a 1936. Jakýmsi hybridem mezi divadlem, kinem

a ubytovacím zařízením byl ostatně i prapůvodní návrh společenského domu z roku 1927 od architekta Josefa Gočára.

35) Vladimír Šlapeta, *Architektura třicátých let v Čechách na Moravě a ve Slezsku*, in: *Dějiny českého výtvarného umění 1890–1938 IV/II*. Praha 1998, s. 411.

36) Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*. Praha 1994, s. 398–399.

Obr. 55: Kamil Roškot, návrh divadla Imperial v Teheránu, nerealizovaná studie 1933 (foto www.mesto-vasim.eu).

Obr. 56: Jindřich Freiwald, Městské divadlo v Chrudimi, 1931–34, celkový pohled na zadní část objektu (dobová pohlednice, vyd. Václav Zelenka, Chrudim 30.–40. léta 20. století).

Obr. 57: Jindřich Freiwald, Městské divadlo v Kolíně, 1939, současná podoba objektu (foto Wikimedia Commons).

Obr. 58: Pavel Janák, kavárna hotelu Juliš, Praha – Nové Město, 1931–33 (foto Josef Sudek, publ. in: *Nová vize, avantgardní architektura v avantgardní fotografii Československo 1918–1928*, s. 180).

celá východní část objektu (vestibul a foyer propojené schodišti, přilehlé šatny a toalety) zůstala od doby svého vzniku téměř v netknuté podobě.

Adaptace objektu pro proměnlivé potřeby výstaviště v poválečném období a pro plodinovou burzu v devadesátých letech 20. století původní hodnotné konstrukce a detaily nijak vážně nenasušily. Lehké příčky vložené do jižního průsáhlí na úrovni obou podlaží jsou reverzibilní, snadno odstranitelné.

Největší závadou oproti původnímu stavu zůstává uzavření původně otevřené kavárenské terasy v patře a obezdění točitého schodiště v západním průčelí. Přes snahu o kontextuální přístup tím ztratila stavba podstatný díl ze své působivosti, a to především v pohledech zvenku, resp. ve svém nejbližším urbanistickém kontextu.

Příspěvek vznikl za podpory výzkumného záměru AV0Z20710524.

DAS GEBÄUDE VOM EHEMALIGEN KINO-CAFÉ DES AUSSTELLUNGSGELÄNDES IN BRNO

Die Absicht das ständige Ausstellungsgelände in Brno (Brünn) mit einem Gebäude für kinematografische Vorführungen auszustatten erlangte wohl schon auf dem alleinigen Anfang der Debatten von der Lokalisierung und Funktion einzelner Bauten der Anlage. Das Ergebnis stellte das Projekt eines Kino-Cafés dar, das der Brünnner Architekt Emil Králík im J. 1927 nach mehreren vorgängigen Entwürfen ausgearbeitet hat.

Schon der erste, bis in die architektonische Studie geführte Entwurf von Králík enthält Ansichten, Grundrisse und Schnitte durch den Bau, und stellt ein Konzept der Vereinigung eines Mehrzwecksaals mit dem funktionell abgetrennten, baulich aber mit dem Kinogebäude vereinigten Café dar. Von dem gründlich ausgearbeiteten, am 12. August 1927 datierten Projekt, demgemäß der Bau verwirklicht war, unterscheidet sich die nicht datierte Studie lediglich in Gestalt einiger Fenster, in Details der Terrassencaféüberdachung, auf deren First ein Reklameschild geplant war, und im Maß der Anwendung der Rohziegeloberflächen an der Fassade, die an den hohen Partien der Saalgebäudewände zur Geltung kommen sollten.

Wann die Bauarbeiten tatsächlich begannen, weiß man nicht. Wahrscheinlich aber im Laufe von September 1927, denn am 1. September 1927 erfolgte eine Kommissionsverhandlung zum Erteilen der Baugenehmigung. Das ursprüngliche Projekt rechnete mit einer Bühne in Form des gestreckten Halbkreises mit Betriebsräumen an ihren beiden Seiten. Das südliche Foyer im Erdgeschoss sollte dem ursprünglichen Projekt gemäß mit dem südlichen Café-Flügel mittels einer Treppe verbunden werden. Die Förderung nach der absoluten baulichen Trennung des Kinos und des Cafés hat nicht eine solche Verbindung erlaubt. Das Gebäude ist an der Nord- und Südseite mit Terrassen umgeben. Der zum südlichen Foyer anliegende Teil diente den Kinobesuchern, während der andere niedriger gelegene Teil dem Café zum Sommerbetrieb zur Verfügung stehen sollte. Die nördliche Terrasse war wohl kaum genutzt und diente vielleicht nur für den Direktausgang aus dem Saal.

Im Verlauf der Bauarbeiten im April 1928 die Ansprüche auf die weitere funktionsgemäße Ausnutzung des Gebäudes erforderten Eingriffe ins ursprüngliche Projekt. Es sollte nicht mehr nur für den Kinobetrieb, sondern auch für die Theatervorstellungen dienen. Deswegen arbeitete man neue, als „Kinozubau“ bezeichnete Pläne aus, die diese wesentliche Änderung widerspiegeln. Die baulichen Eingriffe bedeuteten eine Bühnenerweiterung mit dem zweigeschossigen Zubau von Kulissen- und Garderoberräumen und die Installation des hohen Strickbodens über die Bühne. Das Gebäude konnte also für die Bühnenaufführungen vollwertig benützt werden. Sehr auffällig merkt man diese Änderungen an der Gestalt des Gebäudes. Der Strickbodenblock oberhalb der Bühne wurde zum höchsten Teil seines Massengefüges. Darüber hinaus wird er mit dem, logisch in die höchste Stelle angebrachten zylindrischen Dachaufsatz für die Saalbelüftung akzentuiert. Die Bühne büßte ihre halbrunde Gestalt ein, die der rechteckige Abschluss ersetzt hat. In die Nordwestecke situerte man eine zweiarmlige Treppe mit zwei Rundfenstern, die das Gebäude mit nautischen Motiven bereichern und ihm dabei den charakteristischen funktionalistischen Ausdruck verleihen. Der Bau wurde gegen Ende Juni 1928 vollendet.

Während des zweiten Weltkriegs erlitt das Gebäude Schäden von einem nicht genau bekannten Ausmaß. Die Instandsetzungsarbeiten verliefen zugleich mit dem Umbau des Cafés. Der 1946 datierte Entwurf für die baulichen Änderungen stammt aus dem Büro des Brünnner Baumeisters Ladislav Novotný. Er entwarf für das Erdgeschosscafé kleinere Fensteröffnungen mit niedrigen Brüstungen ohne Zweiflügeltüre, wodurch die Fensterzahl vervielfacht wurde. Zwischen die Fenster stellte er gemauerte Pfeiler ohne Tragefunktion. Der Cafésaal im Erdgeschoss verlor dadurch gänzlich seinen leichten transparenten Charakter. Im Obergeschoss projektierte er das Einschließen der Terrassen mit Großformatfenstern und Ummauerung subtiler Tragepfeiler auf die Weise, dass die ursprüngliche Gliederung erhalten blieb. Eine weitere Änderung, die sich am Außenmantel deutlich macht, war die Ummantelung der bislang freien äußeren Wendeltreppe an der Westfassade. Die dynamisch gestaltete Treppe wurde dadurch zu einem massiv schwerfälligen Halbzylinder degradiert. Auch wenn die Pläne 1946 datiert sind, die Bauänderungen erfolgten erst in den Jahren 1948-1949. Es handelte sich um die vor allem von utilitären Interessen hervorgerufenen Änderungen und die gesamte architektonische Gestalt wurde dadurch trotz allen Bemühungen um kontextuale Lösung beeinträchtigt, wie es beim Vergleich der höchst exponierten Südost- und Südwestansichten mit den historischen Fotos deutlich ist.

Der Kinobetrieb wurde nach dem zweiten Weltkrieg nicht mehr erneuert und das Gebäude diente nachher nur als Theater. Erst 1959 wurde eine ganz neue, immer aber nur gelegentliche Nutzung – als Kongresshalle – dafür gefunden. Trotzdem das Café-Obergeschoss in dieser Zeit seinen ursprünglichen Zweck eingebüßt hat, das Erdgeschoss diente weiter für das Restaurant.

Das einstige Terrassencafé im Obergeschoss wurde später mit hölzernen Trennwänden zu insgesamt neun kleineren Büroräumen im Südflügel und vier im Seitenteil umgestaltet. Infolge dessen wurde der Aufzug aus der Küche im Erdgeschoss in den Anrichterraum im Obergeschoss nicht mehr notwendig, was zu seinem Aufheben führte. Die ursprünglich zum Obergeschosscafé gehörenden Räume wurden zu einer Wohnung adaptiert, mit einem Wohn-, Schlaf-, Vorzimmer, Kammer und Küche (im Raum nach der einstigen Café-Küche). In die Kammer führte ursprünglich die eiserne Wendeltreppe zwischen den Diensträumen des Cafés und seinem Erd- und Kellergeschoss. Die Ausmündung der Treppe im Obergeschoss wurde wohl anfangs der 1960-er Jahre überdeckt.

Im J. 1972 wandte sich die Nutzung des Gebäudes zurück zum ursprünglichen Zweck – die Kongresshalle wurde wieder zum Theater adaptiert. Im Untergeschoss entstanden an Stelle des einstigen Kesselraums die Schauspielerduschräume und -toiletten. In den Raum des Erdgeschossrestaurants wurden die Herren- und Damengarderoben aus dem Obergeschoss des Zubaus verlegt. Damit hingen weitere Eingriffe zusammen – Durchbrechen einer Zweiflügeltür in das Kulissenlager zur Verbindung der Schauspielergarderoben mit der Bühne, die auch den westlichen Eingangsflur vom Bühnenteil des Theaters zugänglich machte. Der Büroraum im Erdgeschoss des westlichen Gebäudeteils in der Nachbarschaft des Kulissenlagers wurde in die Schauspielertoiletten umgestaltet. An der Westseite wurde ein weiterer kleiner Lichthof zur Beleuchtung der unterirdischen Aborte zugefügt. Auch im Obergeschoss hat man einen neuen Durchgang zwischen beiden bislang total abgetrennten Gebäudeteilen (dem Café- und Theater Teil) geöffnet. Die Öffnung wurde in der Nordwand der ehemaligen Kammer durchgebrochen, wo ursprünglich die eiserne Wendeltreppe geendet hatte. Einen Teil der Bauarbeiten stellte auch die neue Umfriedung des ganzen Objektes, die das Theatergebäude aus dem Ausstellungsgelände auszuschließen ermöglicht hat. Das Projekt der Umgestaltungen hat 1972 der Brünnner Architekt K. Mayer ausgearbeitet.

In den 1980-er Jahren diente das Gebäude wieder den Kongressbedürfnissen. In den Jahren 1981-1982 ging man die Modernisierung des Kesselraums und der Wärmeleitungen an. Im Zusammenhang damit baute man der Nordfassade einen neuen Schornstein zu, der eines der nautischen Fenster teilweise zugelenkt hat.

Für die Bedürfnisse der 1984 in das Gebäude des einstigen Kino-Cafés übertragenen Modeschauen der Intermóda-Ausstellung wurde das Podium mithilfe der zehn Binder in den Zuschauerraum gedehnt, und im hinteren Teil der Bühne wurden Umkleieräume, Zurichtungsraum und zwei Lagerräume errichtet. Das Erdgeschoss des Restaurants behielt seine Nutzung als Garderoben für die Mitwirkenden. Ähnliche Situation war im Café im Obergeschoss, wo nach wie vor Büroräume platzfanden.

Die bisher letzte Umgestaltung erfolgte 1993 im Zusammenhang mit der Adaptierung des Gebäudes für die Produktenbörse und Unternehmerbank. Die Umgestaltungen haben vor allem Innenräume betroffen, wohin leichte demontierbare Trennwände eingebaut wurden. Im Seitenfoyer des Theaters errichtete man vier Gipsplattenkojen für Verhandlungen. Der zu vier Büroräumen getrennte Raum oberhalb ihrer, Teil der ursprünglich offenen Terrasse, ließ man außer Ausstattung unverändert. Die einstige Café-Terrasse im Obergeschoss wurde in einen Flur samt insgesamt vier Büroräumen gegliedert. Die östliche Hälfte der Terrasse diente der Börse als Börsenratsraum, an der Westseite errichtete die Bank ihre Büro- und Kassenräume mit eigenem Zugang über die ummauerte Seiten-Wendeltreppe.

In der Gegenwart wird das Gebäude des ehemaligen Kino-Cafés auf keine Weise ständig ausgenutzt. Das Erdgeschoss des Cafés dient als Durchgangslager der Gesellschaft Expo Restaurace.

Das dem Projekt des bedeutenden Brünnner Architekten Emil Králík gemäß 1927–1928 erbaute Kino-Cafégebäude zählt mit seinen reinen, aus den Formen des internationalen Stils schöpfenden architektonischen Ausdrucksmitteln zu den bedeutenden Bauten der Tschechischen Republik. Es handelt sich auch wohl um den einzigen Bau des Architekten Králík für diese Zweckbestimmung; das tut aus ihm eine unübersehbare Informationsquelle zu den Ansichten des Architekten auf die

gesellschaftliche Rolle und Bedeutung der Kultureinrichtungen und zu seiner Suche nach ihrer idealen Gestalt.

Der Denkmalwert des Kino-Cafés auf dem Brünner Ausstellungsgelände liegt in seinem nahezu intakt erhaltenen Zustand. Wurde die Funktionssausnutzung des Gebäudes mehrmals geändert, blieben stets sowohl die Anlage und ursprüngliche Bausubstanz mit tragenden Baukonstruktionen, als auch eine Menge authentischer Bauteile und Details erhalten.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Emil Králík, Lageplan des Brünner Ausstellungsgeländes, 1928 (Archiv BVV [Brünner Messen und Ausstellungen], Baupläne – Details 1928, Karton Pasport SO 10/2).

Abb. 2: Brno (Brünn), Gesamtansicht des Ausstellungsgeländes, Foto-Stoklas Brno 1928 (AMB [Stadtarchiv Brno] U5, Sign. XIII b 70).

Abb. 3: Brno, Ausstellungsgelände, Ausschnitt aus der Gesamtansicht, Detail des bereits vollendeten Kino-Cafégebäudes (AMB, U5, Sign. XIIIb 70).

Abb. 4: Brno-Pisárky (Brünn-Schreibwald), Konstr. Nr. 405, Kino-Café im Bau, noch vor der Entscheidung von der Errichtung des hohen Strickbodens und Zubaus in der westlichen Partie, wohl Frühjahr 1928 (Archiv BVV, Foto-sammlung).

Abb. 5: Emil Králík, Entwurf für den Bau des Kinos auf dem Landesausstellungsgelände in Brno, 1927, Lageplan des Gebäudes noch vor der Ausdehnung nach Westen – die Orientierung ähnlich wie bei der Abb. 1 umgekehrt, d. h. Süd ist oben (Archiv BVV, Baupläne 1927–1928, Karton Pasport SO 10/1).

Abb. 6: Emil Králík, Entwurf für den Bau des Kinos auf dem Landesausstellungsgelände in Brno, 1927, Grundriss vom Erdgeschoss – erste Variante, später geändert (Archiv BVV, Baupläne 1927–1928, Karton Pasport 10/1).

Abb. 7: Emil Králík, Entwurf für den Bau des Kinos auf dem Landesausstellungsgelände in Brno, 1927 Frontansicht – erste Variante, später geändert (Archiv BVV, Baupläne 1927–1928, Karton Pasport 10/1).

Abb. 8: Emil Králík, Entwurf für den Bau des Kinos auf dem Landesausstellungsgelände in Brno, 1927, Rückseite – erste Variante, später geändert (Archiv BVV, Baupläne 1927–1928, Karton Pasport 10/1).

Abb. 9: Emil Králík, Entwurf für den Bau des Kinos auf dem Landesausstellungsgelände in Brno, 1927, Querschnitt über das Café – erste Variante, später geändert (Archiv BVV, Baupläne 1927–1928, Karton Pasport 10/1).

Abb. 10: Brno-Pisárky Nr. 405, bereits vollendetes Kino-Cafégebäude, Ansicht von Südosten, vielleicht 1928 – noch vor der Montage der Außenbeleuchtung (MMB [Museum der Stadt Brünn], Archiv der Architektur).

Abb. 11: Brno-Pisárky Nr. 405, Café im Vollbetrieb, Ansicht von Südwesten, 1930-er Jahre (MMB, Archiv der Architektur).

Abb. 12: Emil Králík, Landesausstellungsgeländekino in Brno, endliche Gestalt aus dem J. 1928, Grundriss vom Erdgeschoss mit Spezifikation keramischer Fußböden (Archiv BVV, Baupläne – Details 1928, Karton Pasport SO 10/2).

Abb. 13: Emil Králík, Landesausstellungsgeländekino in Brno, endliche Gestalt aus dem J. 1928, Obergeschossgrundriss mit Spezifikation keramischer Fußböden (Archiv BVV, Baupläne – Details 1928, Karton Pasport 10/2).

Abb. 14: Emil Králík, Landesausstellungsgeländekino in Brno, endliche Gestalt aus dem J. 1928, Ansichten der West- und Nordfassade (Archiv BVV, Baupläne – Details 1928, Karton Pasport SO 10/2).

Abb. 15: Brno-Pisárky Nr. 405, Kinosaal, Blick in den Innenraum, 1930-er Jahre (MMB, Archiv der Architektur).

Abb. 16: Emil Králík, Detail vom Balkongeländer, Maßstab 1 : 1, Jänner 1928 (Archiv BVV, Baupläne – Details 1928, Karton Pasport 10/2).

Abb. 17: Emil Králík, Café-Möbel, Details, Maßstab 1 : 20, Mai 1928 (Archiv BVV, Baupläne – Details 1928, Karton Pasport 10/2).

Abb. 18: Brno-Pisárky Nr. 405, Bauobjekt 10 – Kino-Café (Kongresshalle), Ostfassade, aktualisierte Aufnahme des gegenwärtigen Zustands, Dipl.-Ing. Vozák, Fachschule Brno 1986 (Archiv BVV, Karton Pasport SO 10/3).

Abb. 19: Brno-Pisárky Nr. 405, Bauobjekt 10 – Kino-Café (Kongresshalle), Süd-fassade, aktualisierte Aufnahme des gegenwärtigen Zustands, Dipl.-Ing. Vozák, Fachschule Brno 1986 (Archiv BVV, Karton Pasport SO 10/3).

Abb. 20: Brno-Pisárky, Nr. 405, Bauobjekt 10 – Kino-Café (Kongresshalle), Grundrisse einzelner Geschosse mit grafischer Auszeichnung der Bauentwicklung (Unterlage Dipl. Ing. E. Fukáč TEFA GmbH., Dezember 2001, bauhistorische Analyse der Autoren des Beitrags, März 2009).

Abb. 21: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Gesamtansicht von Südosten (Foto J. Stará 2009).

Abb. 22: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Haupteingangsfassade (Foto J. Stará 2009).

Abb. 23: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Nordfassade (Foto J. Stará 2009).

Abb. 24: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Gesamtansicht von Südwesten (Foto J. Stará 2009).

Abb. 25: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Gesamtansicht von

Süden (Foto J. Stará 2009).

Abb. 26: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Dach über dem Saal, Ansicht von Osten (Foto J. Stará 2009).

Abb. 27: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Außentreppe zum Hintereingang bei der Nordwestecke (Foto J. Bláha 2009).

Abb. 28: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; nachträglich ummantelte halbrunde Treppe zum Terrassencafé (Foto J. Bláha 2009).

Abb. 29: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Eingangsvestibül, Blick zu den Toiletten (Foto J. Bláha 2009).

Abb. 30: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Eingangsvestibül, Blick zu den Kassen und der Saaleingangstür (Foto J. Stará 2009).

Abb. 31: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; zweiarmlige Balkontreppe beim Kinosaal (Foto J. Stará 2009).

Abb. 32: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; oberes Foyer, Gesamtansicht (Foto J. Stará 2009).

Abb. 33: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Kinosaal aus der Vorführungskabine hin gesehen (Foto J. Stará 2009).

Abb. 34: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Kinosaal bei der gegenwärtigen Kunstbeleuchtung (Foto J. Stará 2009).

Abb. 35: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Blick in den Raum unterhalb des Balkons (Foto J. Bláha 2009).

Abb. 36: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Halle unterhalb der Treppe beim Hintereingang (Foto J. Stará 2009).

Abb. 37: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Treppe beim Hintereingang (Foto J. Stará 2009).

Abb. 38: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Café-Flügel, Erdgeschoss (Foto J. Stará 2009).

Abb. 39: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Detail der Lüftungsanlage im Erdgeschosscafé (Foto J. Bláha 2009).

Abb. 40: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Obergeschosscafé, nachträglich eingeschlossene Dachterrasse (Foto J. Stará 2009).

Abb. 41: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Cafétterrasse, Detail der Dachtragesäule (Foto J. Bláha 2009).

Abb. 42: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; der ursprüngliche Abschluss der nachträglich ummantelten Halbrundtreppe zur oberen Cafétterrasse (Foto J. Stará 2009).

Abb. 43: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; der untere Arm der nachträglich ummantelten Halbrundtreppe zur oberen Cafétterrasse (Foto J. Stará 2009).

Abb. 44: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; technisches Geschoss oberhalb des Obergeschossfoyers vor dem Kinosaal (Foto J. Bláha 2009).

Abb. 45: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Detail der Stahlbetonkonstruktion des Satteldachs über dem Saal und Vorsaal (Foto J. Bláha 2009).

Abb. 46: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Detail des Montageschachts für den Zugang zu Glühbirnen der Kinosaalbeleuchtungsrampe (Foto J. Stará 2009).

Abb. 47: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Treppe zur Vorführungskabine (Foto J. Stará 2009).

Abb. 48: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Getriebe des Filmspulenaufzugs (Foto J. Bláha 2009).

Abb. 49: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; ursprüngliche Keramikfliesen im Anrichterraum des Obergeschosscafés (Foto J. Bláha 2009).

Abb. 50: Brno-Pisárky, Nr. 405, ehemaliges Kino-Café; Detail der keramischen Pflasterung mit Herstellerschild im Foyer vor dem Kinosaalbalkon (Foto J. Bláha 2009).

Abb. 51: Alberto Arnoldi, Loggia del Bigallo, Florenz 1352–1358, Blick von Piazza S. Giovanni (Foto Wikipedia).

Abb. 52: Pavel Janák, Abfertigungsgebäude des Flughafens in Mariánské Lázně (Marienbad), 1929 (Foto Archiweb).

Abb. 53: Josef Krantz, Kino Avia, Brno-Černovice (Brünn-Czernowitz) 1929 (Foto Atelier de Sandalo [?], übernommen aus: Nová vize, avantgardní architektura v avantgardní fotografii Československo [Neue Vision, Avantgardistische Architektur in der avantgardistischen Fotografie Tschechoslowakei] 1918–1928, S. 99).

Abb. 54: František Lydie Gahura, Großes Kino in Zlín 1932, Gesamtansicht kurz nach der Vollendung – im Hintergrund das Hotel Společenský dům im Bau (Foto www.zlin.estranky.cz)

Abb. 55: Kamil Roškot, Entwurf für das Imperial Theater in Teheran, nicht verwirklichte Studie 1933 (s. www.mesto-vlasim.eu).

Abb. 56: Jindřich Freivald, Stadttheater in Chrudim 1931–1934, Hinterseite, Gesamtansicht (zeitgenössische Postkarte, hrsg. v. Václav Zelenka, Chrudim, 1930-er bis 1940-er Jahre).

Abb. 57: Jindřich Freivald, Stadttheater in Kolín 1939, gegenwärtige Gestalt des Gebäudes (Foto Wikimedia Commons).

Abb. 58: Pavel Janák, Hotel Juliš in Prag-Neustadt 1931–1933, Hotelcafé (Foto Josef Sudek, übernommen aus: Nová vize, avantgardní architektura v avantgardní fotografii Československo 1918–1928, S. 180).

(Übersetzung J. Noll)